

Київський університет імені Бориса Грінченка

БІТКІВСЬКА ГАЛИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 821.161.2–92.09:81'42(043.3)

**СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ
ЯК ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ ТЕКСТ**

10.01.01 – українська література
10.01.06 – теорія літератури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
Бондарева Олена Євгенівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри української літератури і
компаративістики.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Філатова Оксана Степанівна,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін;

доктор філологічних наук, професор
Мейзерська Тетяна Северинівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри теорії та історії світової
літератури імені професора В. Фесенко;

доктор філологічних наук, доцент
Мочернюк Наталія Дмитрівна,
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України, старший науковий співробітник
відділу української літератури.

Захист дисертації відбудеться «16» вересня 2020 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 в Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розісланий «14» серпня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Плющик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний український літературний журнал є важливою одиницею як інформаційного простору, так і простору культури, зокрема живого літературного процесу. На друкованих і віртуальних шпальтах часописів ефективно взаємодіють знакові системи та окремі коди різних видів мистецтва — художньої літератури, живопису, архітектури, музики, театру, фотографії тощо, породжуючи специфічний оригінальний конструкт, який можна розглядати як інтермедіальний текст. У дефініції «інтермедіальний текст» відображаються специфіка, розмаїття та складність форм взаємодії знакових систем. Ця взаємодія потребує теоретичного осмислення та систематизації з використанням різних концептуальних підходів. Провідну роль з-поміж них варто надати теорії тексту та теорії інтермедіальності.

Проблематика текстуальності літературного журналу порушується в працях О. Бартко, Б. Ейхенбаума, Г. Зикової, Ю. Казаріна, В. Кисельова, С. Кронес, Ф. Лівіса, Ю. Лотмана, П. Марецького, В. Назаренко, Т. Шептицької, А. Шиліної, В. Шкловського, М. Шпаковської, Т. Фрік та ін. і висвітлюється в парадигмах модернізму й постмодернізму, формалізму й постструктуралізму. Літературний журнал трактується як естетичний і культурний феномен; важливий факт літературного життя певного часу; відкритий простір для публікації різножанрових творів, взаємозв'язки між якими впливають на генерування змісту журналу як певного структурно-тематичного цілого. Науковці аналізують журнал як ансамбль текстів, проте текстів, що належать, як правило, до однієї семіотичної системи. Винятком є лінгвістичні дослідження креолізованих текстів, у яких, проте, не розглядається текстотвірний потенціал опозиції художній дискурс / нехудожній дискурс, основний для літературного журналу.

Практика досліджень літературних журналів свідчить про зосередженість на спеціальних дисциплінарних проблемах, водночас поширення методології міждисциплінарності й трактування поняття «текст» як універсальної категорії відкриває перспективи для вивчення журналу як різнорівневої структури, створеної одиницями різних семіотичних систем.

Виокремлення з компаративістики інтермедіальності як самостійної дисципліни дає змогу дослідити літературний журнал під новим кутом зору. Водночас сама практика міжмистецької взаємодії в другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. набуває нових форм у зв'язку з поширенням нових світоглядних парадигм (постмодернізму, мультикультуралізму, глобалізму) і технологій. Вона впливає на зміни формально-змістових параметрів літературного журналу й також потребує вивчення. Постколоніальні студії, деконструктивізм, культурна антропологія успішно застосовуються для міждисциплінарних досліджень різних об'єктів, зокрема літературних журналів.

Літературні та літературно-мистецькі журнали в Україні мають тривалу історію, яка розпочинається від «Українського вісника» («Украинский вѣстникъ», 1816–1819) та «Харківського Демокрита» («Харьковскій Демокритъ», 1816), що видавалися в Харкові російською мовою. Важливими віхами української

літературної періодики XIX — перших десятиліть XX ст. можна вважати видання таких журналів, як «Основа» (1861–1862), «Київська минувшина» («Кіевская старина», 1882–1906), «Літературно-Науковий Вістник» / «Вістник» (1898–1932), «Українська хата» (1909–1914) та «Музагет» (1919). Вони неодноразово ставали об'єктом наукових досліджень (С. Айтов, О. Бартко, М. Бернштейн, С. Денисюк, С. Квіт, С. Лущик, О. Омельчук, Я. Поліщук, Г. Сварник, Т. Шептицька та ін.). Сучасні дослідники (М. Васьків, Т. Гундорова, О. Ільницький, Л. Кавун, О. Кашуба-Вольвач, Г. Лоцинська, М. Мудрак, В. Назаренко, О. Омельчук, І. Руснак, Я. Цимбал, М. Шкандрій та ін.) здебільшого зосереджують свою увагу на періодичних виданнях 20–30-х років XX ст. — «Авангард», «ВАПЛІТЕ», «Літературний ярмарок», «Нова генерація», «Нова громада», «Червоний шлях» та ін. В останні десятиліття художній і публіцистичний дискурс сучасної літературної періодики («Авжеж», «Вітчизна», «Всесвіт», «Дзвін», «Дніпро», «Київ», «Київська Русь», «Кур'єр Кривбасу», «Сучасність», «Світовид», «Четвер» тощо) досліджується дедалі частіше (Б. Бердиховська, Л. Василик, К. Дзюба, Н. Желіховська, О. Іванова, К. Олійникова, І. Старовойт та ін.), проте комплексних розвідок літературного журналу як естетичного й текстуального феномену у світлі новітніх методологій бракує.

Усе вищезазначене зумовило вибір теми нашого дослідження. Його **актуальність** визначається необхідністю комплексного літературознавчого вивчення українського літературного журналу як гетерогенного тексту, який можливо відрефлектувати в усіх його складниках; літературознавчим, культурологічним, теоретичним і практичним значенням самого феномену сучасного українського літературного журналу, його недослідженістю під кутом інтермедіальності; потребою в теоретичному осмисленні та класифікації форм інтермедіальності в просторі літературного журналу як тексту; необхідністю оновлення спектру літературознавчих досліджень.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри української літератури і компаративістики та кафедри світової літератури Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка в межах комплексної теми «Типологія ідентичностей у художньому і критичному дискурсах» (№ 0117U005200). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 2 від 28 лютого 2013 р.).

Метою дослідження є створення, обґрунтування та емпіричне підтвердження теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити та осмислити основні напрями дослідження літературного журналу в міждисциплінарному дискурсі;
- класифікувати теоретико-літературні підходи до розуміння інтермедіальності та схарактеризувати основні етапи розвитку теорії

інтермедіальності як методології інтерпретації тексту в зарубіжному й українському літературознавстві;

- ввести в літературознавчий дискурс термін «інтермедіальний текст» й обґрунтувати доцільність його застосування до літературного журналу;

- відрефлектувати парадигмальні зміни в існуванні сучасного літературного журналу, створити на їхній основі й емпірично підтвердити теоретичну модель сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту;

- конкретизувати теоретичну модель сучасного літературного журналу як інтермедіального тексту за допомогою метафоричних моделей, визначених на основі функціонування інтермедіальних стратегій у журнальному форматі;

- дослідити локальні прийоми реалізації трансмедіальних і інтермедіальних стратегій у сучасних українських літературних журналах і схарактеризувати їх відповідно до специфіки журналу як форми літературної / культурної комунікації;

- проаналізувати в аспекті інтермедіальності тексти українських письменників, надруковані в сучасних літературних журналах;

- окреслити параметри теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу та простежити особливості їхнього функціонування;

- визначити закономірності трансформацій системи жанрів сучасного українського літературного журналу та їхній зв'язок з особливостями сучасного літературного процесу;

- виявити й систематизувати інтермедіальні текстові конструкти в параметрах геокультурної трансгресії.

Хронологічні межі дослідження (1989–2015 рр.) зумовлено особливостями існування літературного журналу як тексту й інституційного утворення в період розвитку концепції інтермедіальності.

Об'єктом дослідження є літературні журнали, які видавалися в Україні впродовж 1989–2015 років (понад 70 видань).

Предметом дослідження є інтермедіальні текстові конструкти українського літературного журналу.

Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять праці: з теорії та методології гуманітаристики (Р. Барт, М. Бахтін, В. Беньямін, М. Каган, Ю. Крістева, Ю. Лотман, В. Тюпа, М. Ямпольський та ін.); з теорії тексту та міжтекстових зв'язків (І. Арнольд, М. Бахтін, Ф. Бацевич, Ж. Женетт, Ю. Крістева, Ю. Лотман, Р. Нич, І. Фатеева та ін.); з теорії та історії української літератури (О. Астаф'єв, О. Бондарева, Т. Бовсунівська, О. Бровко, Л. Генералюк, Г. Грабович, Т. Гундорова, М. Зубрицька, О. Єременко, Л. Кавун, В. Кузьменко, Т. Мейзерська, М. Наєнко, С. Павличко, В. Погребенник, Я. Поліщук, А. Ткаченко, О. Філатова, О. Червінська); з компаративістики й теорії інтермедіальності (Т. Адорно, К.С. Браун, У. Вайсштайн, О. Вальцель, Г. Вельфлін, В. Вольф, О. Ганзен-Леве, А. Геймей, Е. Земанек, І. Раєвські, К. Хмелецький, Є. Шретер; Г. Александрова, В. Будний, А. Волков, Л. Грицик, Р. Гром'як, М. Ільницький, Н. Мочернюк, Д. Наливайко, Г. Сиваченко, В. Силантьєва та ін.); з теорії медіа (Г.М. Мак-Люен, В. Здоровага, В. Кулик,

В. Лизанчук, І. Михайлин, Б. Потятиник, В. Різун, Б. Черняков, Е. Шестакова та ін.).

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано такі **методи** наукового дослідження: аналізу та синтезу для узагальнення теоретичних поглядів на поняття «літературний журнал» та «інтермедіальність»; структурно-типологічний — для визначення етапів формування теорії інтермедіальності в зарубіжному й українському літературознавстві та окреслення семантики й структури поняття «інтермедіальний текст»; метод моделювання для створення теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу; компаративний — для дослідження параметрів теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу в зіставленні із зарубіжними літературними журналами; герменевтичний, структурно-семіотичний, інтертекстуальний та інтермедіальний для аналізу та інтерпретації художніх і нехудожніх текстів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в українському літературознавстві *вперше*: здійснено комплексний аналіз сучасного українського літературного журналу крізь призму інтермедіальності; створено й обґрунтовано теоретичну модель сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту та запропоновано її конкретизацію через типологію метафоричних моделей; введено в літературознавчий дискурс поняття «інтермедіальний текст»; відрефлектовано літературний журнал як особливу форму, яка уможливорює публікацію різних за жанром, модусом і стилем творів у спільному дискурсивному просторі для висвітлення розвитку літературного процесу. До наукового обігу *введено* значну кількість малодосліджених творів, опублікованих у літературних журналах. *Набуло подальшого розвитку* визначення етапів формування теорії інтермедіальності в зарубіжному й українському літературознавстві; вивчення теоретичних засад застосування теорії інтермедіальності як методології інтерпретації тексту для дослідження текстових стратегій сучасного літературного журналу; осмислення тенденцій трансформації жанрової системи літературного журналу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання матеріалів дослідження під час вивчення основних навчальних курсів «Теорія літератури», «Компаративістика», «Історія сучасної української літератури», «Історія сучасної журналістики», «Інтермедіальні студії», «Інтермедіальний вимір сучасної української та зарубіжної літератури», а також спецкурсів та спецсеминарів, при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт, при створенні підручників і посібників для вищої і середньої школи.

Особистий внесок. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею. Усі ключові ідеї, положення, що розкривають наукову новизну, висновки й результати дослідження отримано та сформульовано авторкою самостійно; наукові публікації виконано без участі співавторів. Будь-які форми використання ідей і праць інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом їх публікації в періодичних вітчизняних і зарубіжних фахових виданнях, висвітлення у виступах

на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, обговорення на міжкафедральних семінарах, засіданнях кафедри української літератури, компаративістики і соціальних комунікацій Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка, а також під час розроблення та читання дисципліни «Інтермедіальні студії сучасної літератури» для студентів Інституту філології та Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка.

Постановка проблеми, формулювання методологічних засад, окремі положення та результати дослідження оприлюднено на наукових конференціях міжнародного рівня: IV Міжнародному науковому симпозиумі «Література-театр-суспільство» (Херсон, 2011 р.), «Творчий спадок А.О. Білецького в новітніх парадигмах наукового знання: до 100-річчя від народження» (Київ, 2011 р.), IV Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми історичної і теоретичної поетики» (Кам'янець-Подільський, 2012 р.), «Мови і літератури в глобалізованому світі: взаємодія та самотність» (Київ, 2012 р.), VI Міжнародному міждисциплінарному теоретичному симпозиумі «Література в колі медій» (Київ, 2013 р.), «Поетика інтермедіальності в літературі XIX–XXI століть» (Харків, 2013 р.), «Етнознакові функції культури: мова, література, фольклор» (Київ, 2013 р.), «II Павермановские чтения. Литература. Музыка. Театр» (Екатеринбург, 2013 р.); «Літературний процес: мова мистецтва і мистецтво мови» (Київ, 2014 р.), «Literatura i kulturoznawstwo, 2014. Osiągnięć, projektu hipotezę» (Краків (Польща), 2014 р.), Міжнародному круглому столі до 201-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка на тему «Всесвіт Тараса Шевченка» (Київ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Literatura i kulturoznawstwo. Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka» (Познань (Польща), 2015 р.), «Літературний процес: на перехресті глобалізаційних викликів» (Київ, 2015 р.), XV Міжнародних славістичних читаннях пам'яті академіка Леоніда Булаховського (Київ, 2015 р.), «Масова література: проблема інтерпретації, змісту та форми» (Миколаїв, 2015 р.), «Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства» (Мінськ, 2016 р.), «Літературний процес: становлення ідентичностей» (Київ, 2016 р.), XVI Міжнародних славістичних читаннях пам'яті академіка Леоніда Булаховського (Київ, 2016 р.), VII Міжнародному міждисциплінарному теоретичному симпозиумі «Словесне і зорове: візуальні медіації в літературі» (Київ, 2016 р.), «Літературний процес: трансгресії революцій» (Київ, 2017 р.); *всеукраїнського* рівня: «Людина і соціум у контексті проблем сучасної філологічної науки» (Київ, 2012 р.), «Літературний процес: структурно-семіотичні площини» (Київ, 2012 р.); «Філологічна наука в інформаційному суспільстві» (Київ, 2014 р.); «Український інформаційний простір» (Київ, 2014 р.); «Сучасна германістика: мова в контексті культури» (Бердянськ, 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації в одноосібному авторстві опубліковано монографію та 38 статей, з яких 20 опубліковано у фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого МОН України, 4 — у наукових виданнях інших держав, 14 — в інших наукових виданнях.

Обсяг та структура дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (741 позиція) та додатків. Загальний обсяг дисертації 522 сторінки, з яких 441 сторінка — це основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, визначено мету й завдання, окреслено предмет та об'єкт, схарактеризовано теоретико-методологічну базу дослідження, сформульовано його наукову новизну, практичне й теоретичне значення, подано інформацію про апробацію та публікації результатів дослідження, описано структуру дисертації.

Зміст дисертації викладено в чотирьох розділах.

Перший розділ **«Теоретико-методологічні основи дослідження сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту»** присвячено вибору й обґрунтуванню методології наукового пошуку. Огляд, аналіз і систематизацію основних досліджень літературного журналу в літературознавстві, сфері соціальних комунікацій і мистецтвознавстві зроблено в підрозділі *1.1. «Літературний журнал у міждисциплінарному дискурсі»*. З'ясовано, що осмислення феномену українського літературного журналу в літературознавстві відбувається переважно в історико-літературних дослідженнях, про що свідчать дисертації О. Бартко (1996), Н. Лощинської (1998), К. Олійникової (2000), С. Семенко (2000), Т. Шептицької (2005), О. Полумисної (2009), В. Назаренко (2016) та ін. Продемонстровано, що науковці вивчають художній чи літературно-критичний дискурс одного літературно-художнього видання та його роль у літературному процесі певного періоду. Теоретичну модель досліджень такого типу було започатковано монографією М. Бернштейна «Журнал “Основа” і український літературний процес кінця 50-х — 60-х років ХІХ ст.» (1959). Більшість наукових пошуків було здійснено в період 2000–2010-х рр., але інтереси вчених зосереджено переважно на журналах першої третини ХХ ст., що свідчить про брак досліджень сучасної літературної періодики. Публікації щодо сучасної літературної періодики порівняно нечисленні й стосуються передовсім проблем окремих видань.

Аналіз літературознавчих розвідок виявив потребу пошуку нових підходів до дослідження літературного журналу, що зумовило звернення до наукової рефлексії в суміжних галузях гуманітаристики. При вивченні праць зі сфери соціальних комунікацій зауважено поглиблений інтерес до сучасних літературних видань, проте дослідження стосуються здебільшого публіцистики або ж соціокультурних і комунікативних функцій літературної періодики (Л. Василик, К. Дзюба, Н. Желіховська, О. Іванова, Т. Пасова та ін.). Виявлено успішне застосування методу моделювання до вивчення сучасних літературних видань, узагальнено типи запропонованих моделей сучасного журналу й визначено лакуни, які потрібно врахувати та частково заповнити при створенні теоретичної моделі літературного журналу. Підкреслено, що перспективними підходами

дослідження вважаються комунікативний та культурологічний; акцентовано сприйняття літературно-мистецького журналу як медіасуб'єкта й багаторівневого тексту, у якому важливу роль відіграють канали передавання невербальної, зокрема візуальної інформації. Зауважено, що візуальний аспект літературно-мистецьких видань найактивніше досліджується мистецтвознавцями (О. Кашуба-Вольвач, О. Лагутенко, М. Мудрак, Л. Поліха, Г. Скляренко, О. Хобта та ін.). Їхні інтереси, як і інших гуманітаріїв, зосереджено переважно на мистецтві модернізму. У мистецтвознавчих працях відрефлексовано аспекти дослідження візуального матеріалу та способи вербалізації результатів дослідження.

Підрозділ 1.2. «Інтермедіальність як нова наукова парадигма міждисциплінарних досліджень» присвячено з'ясуванню специфіки інтермедіальності в контексті теорії взаємодії / синтезу видів мистецтва, окресленню основних концепцій інтермедіальності в зарубіжному й українському літературознавстві, простеженню етапів формування теорії інтермедіальності. З-поміж основних положень теорії взаємодії видів мистецтва для дослідження літературного журналу у світлі інтермедіальності актуалізовано тези про зв'язки між мовою й мистецтвом, функціональну подібність мистецтва і науки, розгляд художніх явищ у контексті культури, спільне й відмінне між окремими видами мистецтва, загальноестетичні та специфічні особливості взаємодії літератури й мистецтва, ознаки синтезу мистецтв у літературі певного напрямку, положення про семантизацію літературної форми (О. Потебня, І. Франко, О. Білецький, Р. Веллек, О. Воррен, У. Вайшпайн, О. Крисовський, Д. Наливайко, К. Шахова, В. Силантьєва, О. Рисак, О. Ільницький). Наголошено, що попри значний досвід у науці з вивчення проблеми взаємодії літератури з іншими видами мистецтва, сама практика художньої діяльності весь час оновлюється й, відповідно, потребує нових форм чи ракурсів рефлексії.

Інтермедіальність як міждисциплінарна парадигма характеризується в контексті проблем міжмистецької взаємодії, діалогу культур і медійного середовища. Зауважено динамічні процеси в методології інтермедіальності: якщо на початку вісімдесятих років ХХ ст. інтермедіальність сприймалася як дочірня ланка інтертекстуальності, то нині вона виходить за межі семіотики мистецтва й розвивається в руслі медіальної теорії (О. Ганзен-Леве). У становленні концепції інтермедіальності в дисертації визначено кілька етапів.

Підготовчий етап (ХІХ–ХХ ст., до 1983 р.) характеризується спорадичним застосуванням понять «медіум», «медіа», «медіація», «медіатор», «інтермедіа» тощо для позначення особливостей філософських аспектів обміну чи синтезу (О. Ганзен-Леве про медіафілософські аспекти в теоріях Г.В.Ф. Гегеля й С. Керкегора), процесу чи предмета мистецької діяльності (С. Аверінцев, Ю. Герчук, Д. Гітінс, С. Колрідж). Значення підготовчого етапу полягає в накопиченні варіантів інтерпретації вербальних (літературних) творів як таких, що мають невербальні — музичні, образотворчі, кінематографічні тощо ознаки; а також у формуванні практики словесних тлумачень невербальних мистецьких творів як певних повідомлень, переданих особливою мовою. В український культурний простір у цей період входять праці, присвячені загальноестетичним

проблемам мистецтва, структурі художнього твору, міжвидовому порівнянню, зокрема теоретичне есе О. Богомазова «Живопис і елементи», розвідки А. Ніковського, Д. Віконської, цикл статей К. Малевича в журналі «Нова генерація», статті Я. Полфьорова в журналі «Червоний шлях» тощо.

Перший етап (1983–1996) позначений введенням терміна «інтермедіальність» для дослідження текстів, семіотично ускладнених двома й більше мовами (С. Вислоух, О. Ганзен-Леве, Н. Тишуніна та ін.). Увагу дослідників передовсім приваблює міжмистецька взаємодія в художніх творах модернізму.

На другому етапі (1996–2010) інтермедіальність визнається як нова наукова парадигма (В. Вольф), на основі якої проводяться комплексні дослідження національних літератур (В. Вольф, Л. Генералюк, О. Крисовський, І. Раєвські, М. Рубінс, Г. Сидорова та ін.). Оптика досліджень захоплює, окрім Модерну, і простір Постмодерну, а об'єктом вивчення стають не тільки художні явища, а й продукція засобів масової комунікації чи науковий дискурс. Візія теоретичного дискурсу інтермедіальності розширюється зв'язками з теорією медій (Р. Ключинський, Ю. Мюллер, Й. Пех, К. Хмелецький, Є. Шретер та ін.). Інтермедіальність тлумачиться як міжмистецька взаємодія і феномен сучасної культури, зумовлений інформаційними й технологічними новаціями. В українському літературознавстві в цей час формулюється позиція, що проблему взаємодії мистецтв необхідно вирішувати, залучаючи методології різних наукових дисциплін, зокрема літературної компаративістики, інтерсеміотики, інтермедіальності (Л. Генералюк), чи в контексті проблеми художнього синтезу (О. Юферева). Ознакою цього етапу стають спроби диференціації сфер застосування взаємодії мистецтв, синтезу мистецтв і інтермедіальності (Л. Генералюк, С. Бортник).

Третій етап (2011 — донині) характеризується посиленою увагою до інтермедіальності як методології, активним дискутуванням теоретичних проблем інтермедіальності (В. Вольф, О. Ганзен-Леве, А. Геймей, Т. Гундорова, М. Наєнко, В. Просалова, І. Раєвські, В. Силантьєва, Е. Циховська та ін.). Літературознавчим дослідженням притаманна тенденція до подолання літературоцентризму, активне застосування музичних (І. Борисова, В. Вольф, А. Геймей, С. Маценка, Я. Юхимук) та візуальних стратегій (Н. Гавдида, О. Дубініна, Г. Клочек, Н. Мочернюк, О. Пуніна, А. Сажина, В. Фесенко), розширення інтермедіальних явищ шляхом взаємодії не тільки різних видів мистецтва, а й будь-яких інших дискурсів (Р. Нич, В. Панасюк, Г. Сиваченко). На цьому етапі в українській науці накопичується корпус дисертацій, методологічною основою для яких стає інтермедіальність (Н. Білик, Л. Білоножко, Н. Доценко, Б. Корнелюк, С. Маценка, Н. Мочернюк, О. Шикиринська). У цих працях висвітлюються форми й функції інтермедіальності в конкретних текстах, помітно розширюється проблематика та хронологічні рамки інтермедіальних досліджень, а також спектр теоретико-методологічних проблем. Зауважено, що процес формування теорії інтермедіальності ще триває, тому визначені етапи її

розвитку є умовними, однак тенденція вивчати явища різних семіотичних систем в медійному контексті окреслилася досить виразно.

У підрозділі 1.3. «Літературний журнал як інтермедіальний текст: дефініція і характеристика терміносполуки» обґрунтовано вибір інтермедіальності для дослідження феномену сучасного українського літературного журналу, актуалізовано семантику базового для дисертації терміна «інтермедіальний текст» щодо літературного журналу. З'ясовано, що на матеріалі українських літературних часописів проблема міжмистецької взаємодії як аспект інтермедіальності спеціально не досліджувалася, проте літературознавці зазвичай зауважують у творчому житті письменника період видання ним часопису чи співпраці з періодичним виданням як важливий (К. Шахова) чи спорадично аналізують твори мистецької тематики, надруковані в журналах, поряд з іншими матеріалами в контексті проблем, не пов'язаних із журналом як літературною формою (О. Ільницький, Т. Огнева, О. Рисак, Н. Тишуніна, Я. Цимбал). Наприклад, Т. Огнева в монографії «Відбиток часу у дзеркалі буття» (2008) характеризує українські літературні журнали та альманахи 20–30-х років ХХ ст. як свідчення модерністського світовідчуття митців і творчих угруповань, акцентуючи увагу на участі видань у літературній полеміці. Дослідниця зауважує новаторську проблематику літературних творів, оригінальні прийоми в художньому оформленні журналів, однак не ставить завдання здійснити їхній текстуальний аналіз. Н. Тишуніна в монографії «Західноєвропейський символізм і проблема взаємодії мистецтв: проба інтермедіального аналізу» (1998) зауважує роль паризьких журналів символістів «Вагнерівський огляд» (1885–1888), «Незалежний огляд» (1886) та англійських літературно-художніх видань у пропагуванні й продукуванні літературних і театральних ідей символізму. Дослідження стилістичної домінанти візуального компонента модерністських літературно-художніх видань здійснюють О. Лагутенко та О. Хобта, проте системного вивчення цієї проблеми бракує.

Застосування теорії інтермедіальності як методології для дослідження сучасного українського літературного журналу інспірувало його вивчення як різнорівневої структури, у якій взаємодіють одиниці різних семіотичних систем. У масиві досліджень, присвячених інтермедіальності, виразно окреслюються дві тенденції: у контексті інтертекстуальності та медіадосліджень. Для першої магістральним є поняття «текст», для другої – «медіум». Текстуальний підхід і запропоноване поняття «інтермедіальний текст» спричиняє конвергенцію обох понять. Застосуванням означення «інтермедіальний» акцентується різнорівнева структура тексту, що твориться різними медіа, зокрема й видами мистецтва.

Терміносполука «інтермедіальний текст» у наукових дослідженнях застосовується досить рідко, наприклад, у лінгвістичних працях Л. Кайди і Л. Прохорової для позначення свідомого додавання автором у структуру вербального тексту візуального елемента. Науковці зауважують у візуальному компоненті семантичний сенс, а у вербальному — символічний і вдаються до поняття «інтермедіальний текст» для дослідження художнього (переважно поетичного) і нехудожнього дискурсу, проте його дефініцію не формулюють.

Для увиразнення феномену сучасного літературного журналу в літературознавчий дискурс введено термін «інтермедіальний текст», який позначає складний семіотичний багаторівневий конструкт з рівнями художнього й нехудожнього дискурсів, що утворюється внаслідок поєднання вербальних та невербальних (іконічних та ін.) засобів передавання інформації.

У другому розділі дисертації «**Моделювання літературного журналу як інтермедіального тексту: теорія і практика**» презентовано теоретичну модель сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту. У її основі розуміння літературного журналу як естетичного об'єкта, що виникає внаслідок зусиль колективного автора й «уявленої спільноти» (Б. Андерсон) читачів, і як тексту, що полягає в можливості поєднання художніх і нехудожніх текстів у дискурсивному просторі конкретного журналу — від одного номера до багаторічної колекції.

Підрозділ 2.1. «*Співвідношення і конфігурації понять “теоретична модель” і “метафорична модель”*» присвячено з'ясуванню ефективності моделювання для дослідження особливостей сучасного українського літературного журналу та сутності зазначених понять. Висвітлено бачення моделі як засобу виявлення особливостей певного об'єкта, інтерпретації його систематизованих ознак (Н. Астрахан, Дж.А. Міллер, Є. Фаріно). Під час створення теоретичної моделі літературного журналу передбачено вивчення та опис літературних фактів, дослідження механізмів їхнього утворення, простеження закономірностей розгортання літературного процесу на основі певної теоретико-літературної методології. Запропоновано таку дефініцію: теоретична модель сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту — це багаторівневий ієрархічний конструкт із нелінійною послідовністю вербальних і невербальних текстів, які взаємодіють у дискурсивному просторі. Об'єктом дискурсивного простору є журнал як текст, суб'єктами — колективний автор (автор тексту, редактор, художник, верстальник та ін.) і читач, базовою методологією — інтермедіальність.

У теоретичній моделі літературного журналу виокремлено художній і нехудожній дискурси. Художній містить різновиди текстів, які визначено на основі традиційної літературознавчої класифікації текстів (епос, лірика, драма) та семіологічної (вербальні та невербальні). Відповідно художній рівень диференціюється на тексти вербальні — епос, лірика, драма та невербальні, які розглянуто на матеріалі іконічних (наприклад, ілюстрації, фоторепродукції творів образотворчого мистецтва, художні фотографії, графічні роботи, карикатури). Нехудожній рівень також має розгалуження вербальних текстів — літературна критика, інтерв'ю, публіцистика, суміш (хроніка, анонси, реклама) та невербальних (з іконічних — це схеми, інфографіка, художні шрифти, гра з кольором, форматом тощо).

Під час дослідження сучасного українського літературного журналу для структурування спостережень і з метою конкретизації теоретичної моделі застосовано поняття «метафорична модель». Теоретичним підґрунтям для визначення метафоричних моделей є положення про метафору як засіб пізнання

дійсності, інструмент організації досвіду індивіда та структурування його знань про дійсність (Дж. Лакофф, М. Джонсон), метафору на позначення цілості можливого досвіду (Г. Блюменберг), а також рефлексії науковців, критиків і саморефлексії редакторів про концептуальні моделі періодичних видань (Т. Гундорова, Г. Гусейнов, К. Дзюба, О. Іванова, Ю. Іздрик, О. Кабанов, О. Микитенко, Д. Стус та ін.). У процесі емпіричного дослідження метафоричних моделей вивчено текстуальне наповнення дискурсивних рівнів теоретичної моделі: художнього й нехудожнього, вербального й невербального. При дескрипції метафоричних моделей враховано форми маніфестації концепції видання та її дотримання, тематичні й жанрові пріоритети журналу, особливості мовностильового й візуального оформлення, форми комунікації з цільовою аудиторією тощо.

У підрозділі обсервовано видання, існування яких охоплює період до і після 1991 р., так звані старі журнали, зокрема «Вітчизна», «Всесвіт», «Київ», і видання, які утворилися після 1991 р., відповідно нові — «Четвер», «Київська Русь», «ШО». Для позначення метафоричних моделей залучено наявні в дискурсі аналізованих видань лексичні одиниці. На вибір ключової метафори впливало бажання віднайти в ній мерехтіння «внутрішнього образу» (за О. Потебнею), який відповідав би тому загальному враженню від журналу, яке сформувалося під час його читання. Запропоновану теоретичну модель конкретизовано за допомогою конфігурацій метафоричних моделей — палімпсесту, полілогу, лексикону, літопису й колажу.

Метафорою «палімпсест» позначено таку модель літературного журналу, у конфігурації якої поєднано текстові структури й образи різних рівнів, що є знаками культурної та історичної пам'яті, минулого й сучасного, естетичного й громадянського. Ознаки цієї моделі досліджено на матеріалі журналу «Вітчизна», який упродовж свого існування (1933–2009) належав до авторитетних друкованих органів, що висвітлювали перебіг літературного процесу в Україні. В історії журналу порубіжжя вісімдесятих — дев'яностих років ХХ ст. позначено звільненням від маркерів радянської ідеології та виразним інтересом до матеріалів націєтворчого спрямування. Оновлена тематика зумовила зацікавлення читачів, і тираж журналу зріс від 18 тисяч примірників у 1987 р. до понад 50 тисяч у 1990-му. У публікаціях видання спостерігається певна єдність мотивів, образів, естетичних і стильових доміант, що дає змогу сприймати його як цілісний текст. Поле журналу формується за допомогою вербальних (художні твори, статті, рецензії, інтерв'ю, пародії, гуморески, спогади) та візуальних (ілюстрація, портрет, фотографія, репродукція картини (гравюри), карикатура, віньетка тощо) матеріалів. Візуальний матеріал може відігравати ілюстративно-супровідну роль, а також мати самостійне значення.

Зауважено, що в середині 1992-го року «Вітчизна» повідомляє про своє оновлення в наступному році і заздалегідь публікує анонси та інформаційні матеріали. Домінантою літературного відділу проголошується українська художня поезія і проза, окрім «серйозної» літератури, ануються пригоди й детектив, а також переклади зарубіжних творів, характеризуються блоки

інформації суспільно-політичного чи публіцистичного характеру, які мають зберегти «свого» читача та привабити потенційного. У концепції нової моделі акцентуються зміни: із журналу «для досить вузького кола читачів» (здебільшого письменників) він проголошується «журналом для сімейного читання», який має зацікавити в родині передплатника всі покоління. Редакція підкреслює, що новації викликані не так ринковими відносинами, як потребами та інтересами читачів, про які вони написали в листах і анкетах (наприклад, про інтерес до сучасної української та зарубіжної літератур, новинок з інших, зокрема й закордонних, журналів, сенсаційних розслідувань, національної історії, психіки людини).

Анонси для періодичних видань досить звична річ, проте наразі в дискурсі з'являється нова нота, а саме м'яка іронія. Вона виражена не вербально, а візуально: за допомогою двох гумористичних малюнків. На одному зображено, як натовп біжить передплачувати «Вітчизну» 1993 р.; на іншому — як численна родина з кількох поколінь розгортає «журнал для сімейного читання». На обох малюнках символом нової концепції є обкладинка майбутнього журналу, яка впізнається за великим (на весь формат обкладинки) ініціалом «В». Цей ініціал прикрашає обкладинку експериментального вересневого номера за 1992 р. і залишається на обкладинках журналу впродовж 1993–1996 років. Вересневий номер «Вітчизни» презентував нову концепцію «журналу для сімейного читання», проте зміни не набули всеохопного характеру: публіцистичний і розважальний компонент у ній набув значно відчутнішого оновлення за літературно-художній.

Особливості журналу перекладної літератури осмислено в процесі творення метафоричної моделі «полілог». До цього образу вдаємося для позначення взаємодії вербального, візуального, художнього, нехудожнього, культурного та ін. дискурсів у просторі журналу. Він увиразнює перегуки — полілог — міжкультурного й міжмистецького планів. Ознаки полілогу досліджено на матеріалі публікацій у журналі «Всесвіт», на сторінках якого здійснюється текстовий і асоціативний перегук версій національних культур і різних видів мистецтва.

«Всесвіт» (видається з 1925 р.) позиціонує себе як журнал іноземної літератури й проблему міжкультурної комунікації висвітлює концептуально. Ознаки полілогу простежено в журналі на прикладі публікацій перекладів білоруської літератури (2006–2014). Показано, що всесвітнянський дискурс білоруської літератури формує передовсім поезія (Г. Буравкін¹, Н. Бурдзейка, Н. Гілевіч, С. Глазштейн, С. Законнікав, В. Зуйонак, Я. Єсепкін, Ц. Кликовська, У. Някляєв, В. Рагойша, А. Спринчак, А. Хадановіч). Мотивний комплекс перекладених творів досить широкий, проте виразно проглядається, що редакція надає перевагу мотивам свободи та національного визволення. Названі мотиви є основними в добірці поезій «Вірші про свободу» («Всесвіт», 2006, № 1–2), які з білоруської мови переклав Ю. Завгородній. Важливі лінії спілкування з читачем визначено в слові перекладача: коротка передмова містить кілька інформаційних центрів, які імпліцитно розширюються завдяки підтексту. Лаконічне

¹ Тут і далі подаємо прізвища так, як вони опубліковані в журналі. — Г. В.

повідомлення про проєкт вільної радіостанції «Свобода», завдяки якому в ефірі щодня впродовж 2001 р. звучав вірш про свободу нового автора, викликає упевненість, що тема мала достатню громадську підтримку. Настільки, що проєкт мав не лише аудіальне втілення, а й видавничо-візуальне — як антологія «Верш на Свободу». Контекст постійності українсько-білоруських культурних зв'язків створює інформація про публікацію в антології творів Ю. Андруховича, І. Драча, С. Жадана «як приклад солідарності з боротьбою білоруського народу за вільне життя на своїй землі» («Всесвіт», 2006, № 1–2, с. 113). Окрім того, позначене курсивом зауваження Ю. Завгороднього про відсутність спеціального відбору віршів, а лише з метою «дати деяке уявлення українському читачеві про здійснення білорусами небезпечного проєкту в умовах жорсткого авторитарного режиму» (там само) пробуджує додаткові конотації у світлі дискурсу тогочасних українських акцій протесту.

Рамка журналу як літературної форми уможлиблює аналіз добірки з дванадцяти поезій «Вірші про свободу» як цілісного тексту з комплексом інтермедіальних кодів. У семантиці концепту «свобода» зауважено різну інтонацію магістрального переживання ліричного героя: інтимну (М. Павлова), філософсько-містичну (С. Законніков, Ц. Кликовська, У. Некляєв, Н. Хрушч), трибунно-звинувачувальну (Г. Буравкін), спонукальну (Н. Гілевич). Водночас концептуальна ідея, незважаючи на різне словесне й часом ескізне вираження, має спільні обриси: серед сучасної спільноти пострадянського простору існує не так Свобода, як прагнення її здобути. Здебільшого ліричний герой відчуває себе «рабом зятим в рабстві волі» (У. Някляєв) або ж зародком майбутньої громади: «Ми поки що не народжений народ, / ми в'язні скам'янілих яйцекліток, / іще в думках всі зародки чеснот — / падлюка хтось, а хтось іще лишень підліток» (А. Хадановіч). Стан очікування свободи визначається образом «сонного безкрилля душі» (Ц. Кликовська), а передчуття свободи уособлює птах (Н. Бурдзейка), вільний кінь, спів схованої пташки (С. Глазштейн) чи стрункі ряди білоруської молоді (Н. Гілевич). Мотивний комплекс добірки формують в основному традиційні і для української громадянської лірики концепти зради (прокляття зрадників вітчизни в Буравкіна, віра в стійкість щодо зради вільного духу білоруської молоді в Гілевича), обурення проти руйнації рідного простору чужинцями (Буравкін, Рагойша).

У такому контексті вірші А. Хадановіча «Ми поки що не народжений народ...» і У. Някляєва «І довгий час...» привертають увагу незвичним поглядом на актуальну й велику кількість разів обговорену тему. Вірш А. Хадановіча проаналізовано як інтертекст, коди якого мають інтертекстуальну та інтермедіальну природу. Визначено поле літературних претекстів: міфу про Прометея, лірики І. Франка, «Котловану» А. Платонова, що доповнене живописними та кінематографічними алюзіями. У поезії акцентовано думку про втому від гасел, пафос яких давно вивітрився: «хтось пише, його риторика старенька / юнаків на манівці брехнею манить: / борець, герой, оратор і натхненник, / титан, чи від народження — титанік...» (там само, с. 116). Інтерпретація протиставлення *титан* — *титанік* набуває символічного значення

внаслідок пейоративної семантики зменшувального суфікса -ік, асоціацій з тираноборчою лінією образу титана Прометея та есхатологічним сценарієм катастрофи «Титаніка». Зрештою, ці асоціації породжують думку, що будь-яка тиранія (колоніальна залежність), зверхність (як і меншовартісність) не вічні, а вичерпні. Кульмінацією вірша є риторичне звертання ліричного героя до образу Свободи, яку він бачить як героїню знаменитої картини Ежена Делакруа «Свобода, що веде народ» (1830): «Де ж та в пишнотах перс мадам, / яка всіх поведе на барикади?» Прикметно, що ліричний герой не мислить себе як особне «я», а тільки як спільноту «ми». І хоч ця спільнота ще не випрацювала нової риторики (раби *німі*), однак еротично привласнила сам дух свободи: «...у кольорових снах німі / ми бачимо ту даму вже без сукні». Така тілесність, хай і уявна, надихає й наповнює радістю («світ обожнюємо досконалий»). Стилістичний контраст між піднесеним пафосом всього вірша і зниженою лексикою останньої строфи («Бо ж віримо: довколишнє лайно / пречудовим гноєм стане у господі») позбавляє вірш ідеологічної абстракції та поміщає його в опанований дискурс обурення і влади.

Вірш У. Някляєва «І довгий час...» сприйнято в екзистенційних вимірах з акцентом на осмисленні філософського аспекту свободи: йдеться про волю як певний імператив дії особи і Творця. Хронотоп твору максимально узагальнений: читач потрапляє в міфологічну ріку часу, що може тривати мить, а може вічність у просторі без впізнаваних орієнтирів. Автор показує недоречність перед Вічністю звичної бінарної опозиції *раб — рабовласник*: «Тече рікою пролита кров за волю крізь віки, / коли і хто тієї волі мав доволі, / раби затяті в рабстві волі / такі ж, як рабовласники її» (там само, с. 115). Поняття волі набуває метафізичного сенсу в межових ситуаціях народження і смерті.

Редакційна політика журналу «Всесвіт» спрямована на формування в читача динамічного уявлення про певну національну літературу, тому полілог з нею відбувається неодноразово. Зокрема, у 2008 р. журнал друкує переклад з білоруської мови поезій Я. Єсепкіна зі збірки «Космополіс архаїки», у 2013 — поетичну добірку А. Спринчан. Зазначених авторів об'єднує експериментування з метрикою та ігрові стратегії. Я. Єсепкін творить художній простір з багатьох відомих і невідомих місцевостей і міст, вільно перемішуючи в ньому літературних героїв різних епох. Він вдається до архітектурних, музичних та інших мистецьких альянсів, проте особисті переживання ховає за маскою іронії. Поезія А. Спринчан звучить по-іншому, їй властива інтимність тону: думки ліричної героїні про Свободу чи АЕС живляться родинним досвідом. Вірші приваблюють увагу мовними іграми та свіжими образами: «Кохалися в тумані зимовому (...) / у відволозі ба (на) льних рим, / ба (на) льно-життєвих ритмах, / затуманювати і туманітись, / нігтиком окреслювати "...яром" / і вустами: "...долиною"» («Всесвіт», 2013, № 9–10, с. 14), актуалізуючи з-поміж інших кодів і народно-пісенний.

У 2014 р. часопис знову друкує твори В. Некляєва (цього разу прізвище та ім'я подано в більш звичній для українців транскрипції) і А. Хадановіча. Журнал урізноманітнює біографічну довідку за допомогою неофіційних фотографій, що

індивідуалізує образи поетів: «філософічного» Некляєва сфотографовано з котом, а «інтертекстуального» Хадановіча — з книжкою в руках. У вірші «Римтелі» В. Некляєв залишається вірним темі осмислення вічності буття і тих обмежень, які людина створює собі сама. Цього разу вони метафорично зображені в образі в'язниці. Свіжість тлумачення відомої метафори полягає в тому, що йдеться не про споруду — уявну чи матеріальну, а про запах. Змінено також суб'єкт сприйняття: запах вловлює не людина, а вовк.

Білоруська проза представлена у «Всесвіті» значно скупіше (А. Бахаревич, В. Биков, А. Рибак), проте дібрані твори репрезентують, хоча б частково, процеси оновлення, якщо й не тематично, то розширенням та осучасненням проблематики та жанру. Скажімо, народно-просвітницька проблематика (збереження та духовний потенціал рідної мови, пафос боротьби з чужинцями) творів В. Бикова за рахунок філософічності притчі як жанру абстрагується від конкретно-історичної ситуації та набуває символічності, однак песимістичні фінали все одно звучать повчально для сучасника.

Міжмистецький полілог на сторінках «Всесвіту» здійснюється за допомогою перегуків версій національних культур і різних видів мистецтва. Показовими є публікації про форми існування української культури за кордоном і її рецепцію іншими народами, наприклад стаття В. Маркаде «Українське мистецтво ХХ століття і Західна Європа» («Всесвіт», 1990, № 7) чи спеціальний номер до 100-річчя української еміграції в Канаду, що містив прозу, поезію, есеїстику та образотворче мистецтво канадських українців («Всесвіт», 1991, № 11).

Метафорична модель «лексикон» репрезентує пошук літературними журналами нової мови для відображення авангардних явищ літературного процесу. Структура словника дозволяє комбінувати речі довільно, у результаті чого маємо щоразу інший текст. Модель досліджено на основі часопису «Четвер». Надруковані в «Четверзі» твори становлять лексикон сучасної літератури, з яких читач може компонувати власний наратив за прикладом самого часопису, який створив нове висловлювання з раніше опублікованих творів — “The best” («Четвер», 1999, № 8).

Існування «Четверга» і «візійність» його номерів втілює ідею альтернативи, гри, іронічного дистанціювання від норми, що передбачає вибір матеріалу, конструювання образу, не схожого на те, до чого звикли. Скажімо, хороший журнальний дискурс потребує дотепного оповідача. У свій час Й. Сенковський містифікував Барона Брамбеуса. У «Четверзі» цю роль зіграв Дерibas, який «прийшов у літературу нізвідки і пішов із неї в нікуди», однак, за версією Н. Білоцерківець, має псевдонім Іздрик. Журнал містифікує особу Дерibasа як автора: друкує добірку його поезій, подає відомості про творчість, але іронізування стосується не так творчої діяльності, як звичних прийомів її висвітлення. У вірші Дерibasа «Про творчість» пародіюються стильові ознаки й мотивний комплекс соцреалістичної творчості. У віршику “Love story” полем для пародіювання залишається «стара» культура («Про культуру точилась розмова, / про нескорий її ренесанс»), проте з'являються тілесно-низові прикмети «нової»

культури — курка гриль, любовна хіть і отруєння сальмонелою. Історія Дерибаса розповідається візуальними засобами: обкладинка «Відрижки» (1992, № 8), у якій він друкувався; сторінка з інтерв'ю з ним, макет сторінки з його творами.

Візуальна інформація щодо сприйняття журналу пародіює рекламні проспекти: на малюнку, що нагадує «кадрик» комікса, часопис рекламується слоганом «“Четвер” — у будь-який день тижня», а дві мишки (розлігшись на «тілі» «Четверга») обмінюються розмовними репліками: «Той журнал ображає мою національну гідність!» — «Ти нічо' не рубаєш, — то найкрутіша галицька тусовка!». Домінантами цієї комунікації є акцентована в редакторському коментарі безпосередність, іронічне потрактування просвітницько-патріотичного дискурсу (дослівного / агресивного / риторичного) та дискурс мовних ігор.

У «Четверзі» актуалізуються кілька важливих ознак, які стосуються й конкретного «складеного тексту» часопису, і загалом журналу як специфічної літературної форми: тираж, коло авторів, першодруки й спеціальні матеріали, авторські дебюти тощо. Наприклад, у редакторській преамбулі зауважено особливе значення тиражу для періодичного видання (22 примірники роблять «Четвер» (№ 2) унікальним і раритетним); визначено оригінальні риси журналу: «вперше окреслилося те коло авторів, яке згодом називатимуть “станіславським феноменом”»; презентовано «абсолютно нову і невідому на той час українську літературу»; власні «блискучі» переклади; «блискучі» дебюти. Ці позиції, якщо їх абстрагувати від конкретного другого четвергового номера, притаманні успішному журнальному проекту як такому, адже раніше вони вже «працювали» в просторі інших періодичних видань. Скажімо, тезу про тираж як показник не авторитетності видання, а його комерційного успіху обстоювали такі відомі редактори-видавці, як Ф. Лівіс (журнал «Scrutini»), Т.С. Еліот («The Criterion»), Є. Гедройц («Kultura»), журнали яких видавалися невеликим тиражем, проте мали визнаний вплив у міжнародному культурному середовищі. Рубрика «Проза нової та найновішої генерації», яку вів у «Кур'єрі Кривбасу» В. Габор, багатьма сприймалася позитивним маркером журналу. Власні блискучі перекладні проекти притаманні «Всесвіту» впродовж усього існування. Проте тільки системна реалізація цих і подібних ознак робить будь-який журнал, зокрема й «Четвер», помітним культурним явищем.

Метафоричну модель «літопис» визначено на матеріалі журналу «Київська Русь» (2006–2013), який презентував позицію, що характеризувалася детальною фіксацією літературних подій, а не вибірковою конструюванням. Кожен номер відкривався гаслом «Приєднуйтеся до літопису нового часу та простору української літератури!», яким журнал позиціонував себе як видання нового зразка й окреслював широкий ареал свого впливу. У журналі відчувається вага тисячолітньої культурної традиції, що підкреслено назвою, способом літочислення та наявністю аналітичних матеріалів — літературно-критичних, історичних, мистецтвознавчих — традиційного журнального формату. Водночас нове прозирає в книжковій верстці з численними врізками, що сприймається як модель гіпертекстовості, нелінійності сучасної культури, в авангардному розділі «Заборонена зона», оригінальних назвах рубрик («Робітня», «КРИТИКарка»,

«Переоблік», «ПРОза»), не схожих на традиційні назви «старих» літературних журналів.

У метафоричній моделі «літопис» актуалізуються різні значення — хроніки сучасного літературного життя, зв'язку зі славетними часами Київської Русі, єдності слова й зображення, як у старовинних рукописах. Сучасний літературний процес висвітлюється в далекій (середньовічній, бароковій) і ближчій (романтичній, модерній) перспективі, що маркується насамперед через поєднання візуальних і вербальних образів на обкладинці видання.

Інтермедіальні зв'язки між вербальними й невербальними текстами простежено в художньому й нехудожньому дискурсах «Київської Русі» передовсім у художніх творах і мистецтвознавчих матеріалах. Невербальний текст (ілюстрації до художнього твору, фотографії, репродукції картин тощо) реконструює історію персонажа, передану іншими (несловесними) засобами й відбиває узгоджувальні зв'язки між матеріалами.

Одним з елементів новаторської концепції журналу стало видання тематичних номерів («Революція», «ілюзія», «ПеРетин», «н П а І р П і Л д / reople» та ін.), у яких семантику повідомлення однаково активно створюють вербальний і візуальний компоненти. Формат видання, залучення творів живопису, фотографій, мистецтва каліграфії тощо відчутно вплинули на впорядкування й композицію кожної книжки журналу. Наприклад, різнопланові сенси лютневого номера журналу «Київська Русь» (2006) генеруються матеріалами, об'єднаних темою «Ілюзія». Гаслом номера є вислів «Дивні спогади швидко змінюються новими враженнями». Вступна редакторська стаття «N-нна ілюзія» зауважує патогенну інформаційність сучасності й містить заклик до культурної комунікації та встановлення зв'язків між природними й соціальними явищами, фізичними й духовними станами. Наповнення номера підбрано так, щоб показати єдність найвіддаленіших предметів і понять.

У колористиці номера домінує ліловий. Візуальний (невербальний) ряд становлять лілові кольоративи, стилізована фотографія будинку з химерами В. Городецького, численні чорно-білі й кольорові репродукції картин М. Врубеля та ін. Художній вербальний дискурс представлено оповіданням В. Винниченка «Рабині справжнього» та романом І. Роздобудько «Зів'ялі квіти викидають». В обох творах відчутно оприявлені коди інших видів мистецтва: живописний і театральний відповідно. В оповіданні В. Винниченка зображено традиційний для модерної культури конфлікт між урбаністичним і природним середовищем. Поняття «ілюзія» об'єднує в журнальному полі таких різних митців, як художника-модерніста М. Врубеля та сучасну письменницю І. Роздобудько.

Метафоричну модель «колаж» застосовано для інтерпретації культурологічного журналу «ШО: смотреть, слухать, читать», наратив якого твориться засобами різних видів мистецтва й дійсності. Це двомовний журнал: під його обкладинкою вміщено матеріали російською та українською мовами, що зумовлює колажність не тільки форми висловлювання, а й культурних просторів побутування цих мов. Матриця колажу задає ігрову, постмодерністську парадигму, у якій є місце грі, іронії, карнавальності.

Зацікавити потенційного читача покликана сама назва видання. Розмовне «шо» сприймається як дружній жест пересічному споживачеві: це ніби натяк на легке, необтяжливе спілкування зі світом масової культури. У назві марковано види діяльності людини для спілкування з культурними об'єктами: спочатку читання, потім слуховий контакт, насамкінець візуальний. Графічне оформлення назви можна трактувати як символ взаємозв'язку усіх матеріалів номера: «ШО», зображене великими літерами, об'єднує у своєму просторі дієслова «смотреть слухать читать». Відсутність розділових знаків, з одного боку, надає динаміки словесному виразу, а з іншого — сприймається як вдалий психологічний прийом, ніби читача й журнал не розділяє нічого, навіть знаки пунктуації.

Кожен номер цього журналу має основну тему (назви подаємо мовою оригіналу), наприклад, теми за 2011 р.: «Стигматы красоты», «Душа болит», «Вкус свободы», «Блокбастерко», «Сало преткновения», «Чуйство юмора». Деякі теми мають ознаки «стьобу» й асоціюються з образами масової культури. Водночас на сторінках журналу порушуються також проблеми елітарної культури. Наприклад, номер «Стигмати краси» асоціюється з сакральною проблематикою і дискурсом краси. Такі контексти марковано творами різних жанрів: інтерв'ю Г. Пагутяк «На смітнику Господа нашого», рецензіями на романи С. Рушді «Сором» і Ж. Сарамого «Каїн» під назвами «Ислам и срам» і «Скажи Богу “нет”» відповідно, добіркою поезій у вклейці «Шоиздат», есеями В. Козлова, В. Єрка, В. Панченко та інших про діалектичний зв'язок краси й потворності.

Такі асоціативні вектори продукує обкладинка номера. У її оформленні використано репродукцію картини Д. Гірландайо «Портрет старого з внуком» (приблизно 1490 р.). На ній бачимо літнього чоловіка з обличчям, спотвореним хворобою. Однак його потворність тьмяніє, ніби розчиняючись у люблячому погляді, спрямованому на красиве личко внука. Репродукція візуально перекодовує вербальну форму підзаголовка «Стигмати краси», бо зовнішня потворність поступається внутрішній красі, викликаній почуттям взаємної любові між старим і його внуком. Принцип діалектичного зв'язку краси й потворності є структуротвірним для наповнення всього номера.

На перший погляд, у ньому естетизується потворне у вербальних текстах. Однак візуальний ряд інспірує багатовекторну рецепцію взаємозв'язків красивого й потворного, що доведено аналізом серії фотографій французького художника українського походження «Краса по-чорнобильськи» А. Соломухи. Художник фотографує оголених і напіводягнених моделей в інтер'єрі чорнобильських будівель, наприклад, у напівзруйнованому шкільному спортивному залі. Складні багатофігурні композиції вражають тим, що моделі позують подібно до фігур на класичних живописних полотнах. На одній з фотографій в центрі розміщено вагітну жінку, що викликає асоціацію з мадоннами на полотнах ренесансних майстрів і є своєрідним акцентом не на запустінні, руйнації, а на продовженні життя.

Музичний акорд у розмові про красу й потворність створено різножанровими текстами — інтерв'ю з виконавцем андерграундного хіп-хопу

С. Валентайном і психологічним етюдом Г. Пагутяк «Блукаюча пісня». Ці та інші твори формують у журнальному номері контекст високого, інтелектуального мистецтва, що корелює з репродукцією картини Д. Гірландайо на обкладинці.

За принципом колажу з основним текстом взаємодіє літературний додаток «ШОиздат», який має самостійну нумерацію. Його надруковано на іншому папері, іншим шрифтом, його верстка помітно відрізняється від верстки номера. Візуально — це інший образ, однак він має численні зв'язки з текстами основи.

У підрозділі шляхом аналізу рівнів теоретичної моделі та окреслення конфігурацій метафоричних моделей доведено, що діалог різних дискурсів і модусів у журнальному просторі активно впливає на генерування смислів номера. Тексти різних семіотичних систем сприймаються в рамці номера як певна цілість, водночас у читача залишається відчуття того, що вони можуть входити й до інших систем, що унаочнює міжвидову взаємодію в просторі мистецтва й ширше — культури.

У підрозділі 2.2. *«Міжмистецькі зв'язки в структурі літературного журналу як інтермедіального тексту»* проаналізовано окремі літературні журнали з найпомітнішими інтермедіальними стратегіями як ансамблі текстів. Досліджено художні твори С. Ласкіна, Н. Околітенко, Г. Костенко, М. Слабошпицького, Р. Іванчука про митця й мистецтво, а також літературні тексти різних жанрів, написані професійними художниками М. Нечитайлом-Андрієнком та В. Клоковим, які друкувалися в літературних журналах досліджуваного періоду. Доведено, що публікація твору в літературному журналі поміщає його в ансамбль текстів окремого номера, якому притаманні спільні проблемні вектори, часові й просторові координати, стилістичні особливості тощо. Зауважено, що в текстах про мистецтво, зокрема в романі про художника й літературних творах художників, відбиваються особливості трансмедіальної та інтермедіальної творчості, що спонукає журнал застосовувати нові форми репрезентації, як-от публікацію творів, які належать до різних семіотичних систем. Показано, що зв'язки між текстами з різних семіотичних систем генерують семантичне прирощення окремого тексту й журналу загалом. Пропонується класифікувати їх на художні й нехудожні. До класифікації залучено, окрім вербальних, також візуальні тексти, чим і визначається її особливість. Прикладом того, що в просторі літературного журналу блок художніх і нехудожніх матеріалів отримує додаткові вектори для інтерпретації, є аналіз різножанрових творів скульптора В. Клокова. У дисертації вияскравлюються прийоми інтермедіальності в його есе і оповіданнях, але журнальний ансамбль текстів розширює проблематику й спонукає до геокультурної аксіології.

Вересневий номер журналу «Київська Русь» (2007), у якому вміщено прозу В. Клокова, має назву «Stop_Європа». Візуальним образом обкладинки є фотографія фрагмента скульптури В. Клокова «Викрадення Європи». Цей фрагмент відтворено на обкладинці, першій, другій і п'ятій сторінках журналу: ймовірно, як символ заперечення тоталітарного світу, у якому пропонується вибір «з одного варіанту». Сучасна ліберальна модель світу обстоює плюралізм думок і

свободу вибору, а викрадення прекрасної Європи Зевсом в образі бика є метафорою насильства в ситуації без вибору. Фотографія скульптури повністю надрукована в тексті нарису І. Гільбо про майстра, а поряд з фотографією — цитата з нотаток В. Клокова, де він пише про роль Античності в житті сучасної людини: «Античне мистецтво — позачасове, воно не тьмяніє. Античний світ у моєму розумінні служить зразком у трактуванні людини, через його призму я хочу дати людям орієнтир у нинішньому житті, звернути їхні погляди до ідеалу, до прекрасного...». Д. Стус пояснює гасло «Stop_Європа» в контексті свободи вибору: «Не в сенсі — Геть від Європи, а в сенсі: Увага, окрім західної культури й традиції, існують ще й інші цивілізації, на розламах яких споконвіку існує наша країна. А тому, поспішаючи на Захід, не слід забувати і про культури наших сусідів...» («Київська Русь», 2007, № 9, с. 6). Редакторська колонка спрямовує читача до осмислення культури мусульманського Сходу і критичного сприйняття радянського минулого.

Переважає частина редакційних колонок (а вони є в кожному номері журналу) має нейтральний тон, а вереснева — пронизана іронією, що місцями переходить у сарказм. Стиль вступу виділяється ще й тому, що в номері практично немає матеріалів сатиричного змісту. Іронічно марковані слова привертають увагу читача, прагнуть розбудити байдужого чи легковажного. Відсутність осмислення в Україні пройденого шляху й усвідомлення зроблених помилок обурює автора, а створювана культурна модель в суспільстві — «європейсько-сарматський гібрид із невеличким серпом і молотом бодай у лівому нижньому кутику» — спонукає до протидії.

Тематичні домінанти й аксіологічний комплекс творчості В. Клокова проінтерпретовано як варіант інтелігентного спротиву ідеології серпа й молота, прихильники якої ставились до художника з підозрою: його роботи в радянський час не мали офіційного визнання, а перша персональна виставка відбулася, коли художникові було вже сімдесят років. Тому його заняття спортом, ходіння на байдарках та китобійний промисел можна розуміти як пошук простору для життя та творчості — вільного, відкритого, не спотвореного партійною ідеологією.

У третьому розділі **«Параметри теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу: особливості функціонування»** на матеріалі журналів «Арка», «Дніпро», «Всесвіт», «Київ», «Київська Русь», «Кур'єр Кривбасу», «Потяг 76», «Сучасність», «Четвер», «ШО» простежено реалізацію основних параметрів теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу (локальні та темпоральні координати, жанрова парадигма, образи колективного автора й читача) й досліджено особливості їхнього функціонування. Інваріантні ознаки визначених параметрів для увиразнення зіставлено з текстовими конструктами літературних журналів у діахронії та синхронії, зокрема залучено до аналізу публікації українських і зарубіжних часописів різних років.

У підрозділі 3.1. *«Основні локальні та темпоральні координати журналу»* розглянуто функціонування таких важливих маркерів розвитку української літератури, як топос села, топос міста, образ покоління, проблема провінціалізму,

образ Іншого, зауважено їхні особливості в контексті специфіки журналу як літературної форми. Семантично-структурні ознаки топосу села й топосу міста проаналізовано на матеріалі ансамблю текстів квітневих номерів журналів «Київ» за 1988 р. і «Київська Русь» за 2007 р., січневого «Киева» за 1991 р. та журналу «Нева» (№ 1–12 за 1991 р.). Семантичним центром текстових конструктів є одиниці художнього дискурсу — повість Г. Штона «Пастораль», роман Л. Голоти «Епізодична пам'ять», оповідання Б. Харчука «Нічна стежка» та добірка поезій. Показано, що в теоретичній моделі літературного журналу вербальний код художнього дискурсу реалізується у взаємозв'язках з іншими його кодами — візуальним, музичним, архітектурним, а також шляхом діалогу з літературно-критичними й публіцистичними текстами нехудожнього дискурсу. Відзначено, що просторові координати є елементами культурних площин, у яких топіка інтегрується в інші системи, зокрема образ покоління, дискурс провінціалізму чи образ Іншого.

Особливості репрезентації образу покоління в журнальному просторі досліджено на матеріалі публікацій журналу «Дніпро» різних років (1967–2011). Зауважено, що аналіз різних за жанрами і стилістикою текстів уможлиблюється спільним контекстом, який забезпечується, з одного боку, специфікою журналу як літературної форми (згідно з ідеями російських формалістів), з іншого — порушенням проблеми поколінневої ідентичності як магістральної. Поняття «покоління» конструюється шляхом культурологічного моделювання для позначення уявленої соціокультурної спільноти. Продемонстровано, що на рецепцію образу покоління в журнальному наративі впливають соціокультурні ознаки доби, концепція видання та зусилля «колективного автора» ансамблю текстів.

У дискурсі провінціалізму на матеріалі журналів «Арка» і «Кур'єр Кривбасу» актуалізуються різні аспекти проблеми діалогу — культур, поколінь, центру і периферії, автора і читача, що демонструє в моделі сучасного українського літературного журналу активізацію індивідуальної творчої свідомості й пошук нових жанрово-стильових платформ для комунікації. Під час аналізу текстів відрефлектовано парадигмальні зміни в київській «Арці» у світлі концептуальних засад мюнхенської «Арки», узагальнено досвід подолання «запрограмованої заштатності» (Г. Гусейнов) у журналі «Кур'єр Кривбасу». Особливу увагу приділено прирощенню семантики дискурсу провінціалізму внаслідок взаємодії різних рівнів моделі літературного журналу та їхніх складників, зокрема паратекстуального комплексу (назва журналу, епіграф до тематичного номера, слово редактора тощо). У підрозділі продемонстровано, що в моделі сучасного українського літературного журналу вербальні й невербальні тексти художнього й нехудожнього дискурсів відіграють важливу семантикотвірну роль.

Особливості образу Іншого в журнальному контексті проаналізовано на матеріалі повісті «Валтасар», «Щоденника» і карикатур С. Мрожека, дорожніх нарисів К. Ахекян, А. Бобковського, Л. Донскіса, А. Дьобліна, Д. Мурадяна, Л. Таран, надрукованих у журналах «Всесвіт», «Кур'єр Кривбасу», «Потяг 76» та

«Четвер». Образ Іншого репрезентує авторську картину світу й висвітлює концептуальні засади журнальних видань. Журнальне поле спонукає читача сприймати дорожній нарис у контексті хронології видання, що впливає на формування горизонту очікування. Однак і матриця жанру дорожнього нарису передбачає певні часопросторові характеристики, внаслідок чого фіксований час подорожі та обраний простір відбиваються на стилі наратора. Ритм сприйняття іншого простору здебільшого визначається метою поїздки. Героїня нарису К. Ахеян «Нотатки з Бауцену» їде займатися в літній мовній школі, тому в дні занять вона описує портрети учасників школи, а вихідний день присвячує пізнанню Бауцена (верхньолужицькою — Будишина) та його мешканців.

Наратор у нарисі В. Махна «Express “Venezia”» їде до Словенії на письменницький фестиваль «Віленіца-2004», проте хронотоп поїздки має два виміри: реальний і фантазмагоричний. Реальний визначається відправленням звичайного осіннього дня експресу «Venezia» з Будапешта до Люблян через територію рівнинної Угорщини й має конкретні аудіо-візуальні маркери: сільські й міські пейзажі за вікном, звуки угорської мови тощо. Фантазмагоричний вимір зумовлений обставинами, які виникають усупереч волі наратора. Герой хотів побачитися в Будапешті зі своїм знайомим і домовився про зустріч, але місто починає діяти незалежно від інших комунікантів та існувати в екзистенційному вимірі.

Наратив Л. Таран, яка споглядає Францію в туристичній поїздки, має іншу тональність і ритміку. Для мандрівки двома десятками французьких міст авторка добирає метафоричний образ, який візуально поєднує дорогу з оглядом міст — «французьке намисто». Зазвичай назва дорожнього нарису більше спрямована на інформативність, аніж художність, наприклад «Нотатки з Бауцену», проте образність з'являється, коли дорожні нариси освоюють матрицю іншого жанру, скажімо, щоденника — «Ескізи пером» чи оповідання — «Love story» тощо. Л. Таран застосувала матрицю любовної історії для висловлення свого бачення міста Львова. Авторка інтригує читача мріями про побачення з Ним (у тексті з великої літери), наповнюючи власні візії еротичним підтекстом. Для героїні нарису це чужий простір, який вона ще тільки має відвідати, проте оцінює його як свій, застосовуючи критерій українськості. Ідеальна модель міста формується в героїні нарису ще до реальної зустрічі з ним, з акцентом на повсюдному поширенні української мови та української культури.

Тексти дорожніх нарисів різних авторів є важливим репрезентантом картини світу на сторінках сучасного літературно-мистецького видання. «Всесвіт» вміщує нотатки про подорожі в розділі прози, «Кур'єр Кривбасу» — у рубриці «Sctiptible», де переважно друкується критика, мистецтвознавчі нотатки, рецензії на книжки та ін. «Потяг 76» репортажі й дорожні нариси розміщує у «вагоні» «non-fiction» чи зрідка у «вагоні» «класика», «Четвер» подає подорожні нариси після художніх творів, що становлять центр номера.

Основним типом репрезентації образу Іншого є порівняння його зі Своїм з акцентом на тому, що сприйняття Чужого допомагає глибше пізнати Своє. Важливими маркерами Свого / Чужого є твори мистецтва, презентація яких в

дорожніх нарисах відбувається за допомогою інтермедіальних цитувань і алюзій. Особливістю інтерпретації Іншого в українському журнальному контексті кінця ХХ — початку ХХІ ст. є посилення його позитивного бачення й поглиблення критичного модусу Свого.

Спостереження за трансформацією системи жанрів узагальнено в підрозділі 3.2. *«Жанрові трансформації в просторі сучасного журналу»*. Зауважено, що існування журналів у ринкових економічних умовах та тиск медій спонукав їх до пошуку нових засобів презентування літературного процесу, комунікації з читачем та залучення до читацької спільноти нових соціальних груп читачів, зокрема, й масової літератури. Тому на сторінках поважних літературних видань з'являються раніше їм невластиві жанри масової літератури, зокрема, детектив, комікс, які осмислюються в дисертації як маркери соціокультурних змін у суспільстві й візуального повороту в культурі. Жанрові модифікації в елітарній літературі досліджено на матеріалі п'єси Г.М. Енценсбергера «Геть Гете!» як приклад трансформації драми під впливом такої форми медійної комунікації, як токшоу. Аналіз змін у системі жанрів журналів «Всесвіт» і «Дніпро» надає підстави вважати публікацію в журналі різновидом медійного переміщення. Зазначено, що журнал як літературна форма має специфічні можливості для інтерпретації творів. Додаткові конотації можуть виникати від зв'язків з іншими творами в контексті одного номера, кількох журналів, річної чи багаторічної колекції. На прирощення змісту впливають також асоціації з візуальним матеріалом номера або повторне звернення до творчості певного автора. Репрезентація в просторі літературного журналу різновидів медійного переміщення певного твору уможливорює сприйняття журналу як метатексту з елементами різних семіотичних систем.

У підрозділі 3.3. *«Поняття “автор” і “читач” в суб'єктній організації літературної форми журналу»* розгорнуто характеристику таких параметрів моделі літературного журналу, як специфічні образи автора і читача. На матеріалі моножурналів Б. Ейхенбаума і С. Караванського доводиться теза про роль авторської інтенції в забезпеченні цілісності літературного журналу як тексту. Обидва автори пояснюють свій вибір форми журналу його структурно-стилістичними особливостями: можливістю спілкуватися з читачем в текстах різних жанрів, легко змінюючи авторські маски. «Журнал одного автора» С. Караванського відрізняється від «Мого часопису» Б. Ейхенбаума назвами рубрик і жанрами творів, але структура наповнення подібна: поезія, художня проза, критика і суміш. Стиль спілкування з читачем різний, проте його виразною ознакою є фейлетонність, що позбавляє наратив нудної одноманітності й надає можливість «виражати власну думку, але без надмірної дидактики і патетики» (Т. Прохасько).

Особливості образу читача досліджено на матеріалі журналів «Всесвіт» та «Иностранная литература». З'ясовано, що одним із найважливіших аспектів спілкування періодичного видання з читачами є його самопрезентація: поважне видання регулярно висвітлює свою концепцію та історію розвитку, акцентуючи важливі етапи й події. Журнал плекає коло «своїх читачів», розрізняючи

імпліцитного й реального читача. У комунікації з читачем журнал переслідує просвітницьку, естетичну, розважальну, комерційну та інші цілі й шукає засоби впливу на спільноту своїх читачів, розбудовуючи комплекс комунікативних стратегій. Дослідження комунікації літературного журналу з читачами здійснено на матеріалі видань «Київська Русь» і «ШО». Встановлено, що з-поміж комунікативних стратегій, за концепцією комунікативних стратегій О. Іссерс, переважають семантичні та прагматичні стратегії. Залежно від тематики номера можуть залучатися діалогічні та риторичні стратегії. Інформативність, естетичний та емоційний вплив окремих текстів значно розширюється внаслідок взаємозв'язків з іншими текстами номера — різних жанрів, стилів, семіотичних систем.

У четвертому розділі **«Геокультурні трансгресії інтермедіальності: тексти і коди»** досліджено інтермедіальні текстові конструкти у світлі діалогу культур. Продемонстровано, що засоби інтермедіальності є важливим чинником конструювання рецептивних зрізів діалогу культур. Визначено домінантні ментальні утворення у просторі сучасного українського літературного журналу — український текст і польський текст.

У підрозділі 4.1. *«Український текст у вітчизняній і зарубіжній журнальній рецепції: постколоніальні коди»* показано, що визначальна позиція в українському тексті в журнальному просторі належить шевченківському тексту, який формують художні й нехудожні матеріали різноманітної тематики. Проаналізовано номери журналів «Сучасність», «Всесвіт», «Вітчизна», «Київ», «Київська Русь», «Книжник-review», «Український журнал», присвячені життю та творчості Т. Шевченка (1989–2015), і з'ясовано, що в репрезентації шевченківського тексту в літературних журналах наприкінці 1980-х — початку 1990-х років відбилися нечисленні, але помітні спроби прочитати Шевченка на основі методологічного плюралізму. Оновлення художньої рецепції Т. Шевченка пов'язуємо з публікаціями ще діаспорної «Сучасності» (1989) та роману Є. Єнджеєвича «Українські ночі, або Родовід генія» в журналі «Київ» (1988–1989), у яких образу Кобзаря притаманний виразний антиімперський пафос і трактування на тлі загальноєвропейських культурних процесів. Антиколоніальне спрямування твору Єнджеєвича підсилюють асоціативні зв'язки з іншими журнальними публікаціями. Показано, що важливу роль в інтерпретації образу Шевченка як генія українського народу належить народній картині «Козак Мамай». Зауважено роль образу козака Мамаю у творчості Т. Шевченка. Акцентовано мистецтвознавчу тезу, що народна картина вплинула не лише на поетичну творчість Шевченка, а й на живописну, зокрема, думку П. Білецького, автора фундаментальної праці «“Козак Мамай” — українська народна картина» (1960), про символічну єдність творчої манери Шевченка-художника і цієї народної картини.

Наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття окреслюється тенденція розширення тематики й стильового забарвлення матеріалів про Т. Шевченка. У 2010-і роки модернізація поглиблюється й відбувається осучаснення не тільки рецепції, а й самого образу Кобзаря. Рецептивний зріз шевченківського тексту

виявляє «внутрішню» візію геокультурної проблематики українського тексту, характеристика якої розгортається шляхом зіставлення версій зарубіжних журналів, зокрема, польських і російських.

Зауважено, що визначальною для польської рецепції українського тексту була зміна парадигми в сприйнятті української літератури як «високої культури» (Л. Стефанівська, Г. Грабович). На основі аналізу спеціальних українських номерів часопису «Literatura na świecie» з'ясовано, що мотивний комплекс колективного художнього нарративу визначається загалом неомодерністськими (тема митця й мистецтва, філософське осмислення буття, внутрішній світ героя тощо) чи постмодерністськими (творення тексту / письма, мовні ігри та гра з читачем, висміювання / руйнування стереотипів, постколоніальний дискурс) координатами. У тематичних номерах виявлено поглиблений інтерес до творів, написаних після 1991 р.

Тема митця звучить у романі В. Шевчука «Око прірви», у поезіях І. Римарука, Л. Костенко. Вірші Л. Костенко зі збірки «Неповторність» (1980), у якій моральний максималізм авторки, за В. Брюховецьким, виявляється в повнокровній художній якості, подано в перекладі Й. Вачкува. Максималізм поетеси стосується художньої творчості, стосунків між людьми, буття на Землі. Так, у вірші «Все більше на землі поетів...» («Poetów coraz więcej jest...») висловлено занепокоєння від того, що дедалі збільшується кількість не так поетів, як «тих, що вміють римувати», тому людина воліє шукати поезію не в тріскотні «високого щибету», а в мовчанні. Завершує вірш дидактичний імператив: «Поете, / вмій шукати і чекати! / Найкращий вірш ще ходить на свободі», — який перекладач Й. Вачкув підсилив повтором «Szukaj prawdy, żebyś pozostał przy życiu... Szukaj prawdy!» («Literatura na świecie», 1999, № 4, с. 51). У вірші Л. Костенко «Ще назва є, а річки вже немає...» порушено проблему екології середовища, яка поширюється й на вимирання духовності, бо в мертвому пейзажі є мости і стовпи, але немає людини.

Екологічне забарвлення українського тексту в цьому номері створює «Календар 1996» Є. Бруслиновського, уривки з якого подано кілька разів — після віршів Ліни Костенко, фрагмента «Московіади» Ю. Андруховича, віршів А. Бондара і повісті «Напівсонні листи з Діамантової імперії та Королівства Північної Землі» В. Яворського. Внаслідок цього листочки «Календаря 1996» набігають на читача ритмічно, створюючи відчуття тотальної катастрофічності. Календар має інтермедіальну форму: прозопоетичний текст розміщено на звороті листків відривного календаря з числами тільки одного місяця — квітня 1986 р., тому в ньому є такі дати, як 3568 квітня 1986 р. чи 4999 квітня 1986 р., що зумовлюють антиутопічні, катастрофічні й містичні асоціації.

В аналізованих польських журналах значне місце відводиться поезії, і редакція дбає про її сприйняття у відповідному культурному контексті. З огляду на це важлива роль належить літературознавчим статтям, зокрема: «Бо немає в нас часу: найновіша українська поезія» («Ponieważ nie mamy czasu: najnowsza poezja ukraińska») Б. Рубчака, «Українська поезія в перекладах Юзефа Лободовського» («Ukraińska poezja w przekładach Józefa Łobodowskiego»)

Л. Сірик; рецензіям: «Сили і наміри» («Siły i zamiary. Florian Nieuważny. O poezji ukraińskiej (Od Iwana Kotlarewskiego do Liny Kostenko). Białystok, 1993») О. Гнатюк, «“Хмільна” поезія Антонича в руках перекладача» («“Chmielna” poezja Antonycza w rękach tłumacza. W. Graban. Cala chmielność świata. Kraków, 1994») Л. Стефанівської та ін.

У статті «Бо немає в нас часу...» Б. Рубчак розширив своє дослідження поезії в українських часописах 1988 р., яке було опубліковано в журналі «Сучасність» (1990). Для польського читача автор додав вступ, у якому визначив внесок у розвиток української поезії І. Котляревського і Т. Шевченка. Унікальне значення Котляревського він вбачає у створенні справжньої енциклопедії українського фольклору, звичаїв, одягу і кухні, а Шевченка — у залученні до поетичних творів розмовної лексики та стилю і перенесенні буденності в метафізичну, навіть символічну сферу. Дослідник виходить з того, що поезія відіграє величезну роль у політичному житті українців, і вбачає у творах Шевченка поштовх до «написання тексту сучасної народної свідомості». Б. Рубчак створює для польського читача своєрідний канон нової і новітньої української поезії. З поетів першої половини ХХ ст. Б. Рубчак відзначає П. Тичину, Є Плужника, М. Бажана, М. Зерова; з тих, хто творив у Західній Україні, згадано І. Франка — «гіганта української літератури» та Б.-І. Антонича — «етнічного сюрреаліста (близького до іспанських і латиноамериканських сюрреалістів)» («Literatura na świecie», 1995, № 10, с. 195). Нам видаються важливими ці паралелі для польського читача, бо вони показують органічний зв'язок української літератури зі світовими тенденціями. У культурологічному контексті Б. Рубчак розглядає персоналії другої половини ХХ ст., починаючи від шістдесятників і далі: І. Калинець, П. Мовчан, М. Воробйов, В. Голобородько, В. Рубан, Г. Кириченко, Г. Чубай та інші розпочали оновлення української поезії аж до поетичного експерименту, що виявився, з одного боку, в сюрреалізмі, а з другого — у цілком звільненому, програмово прозаїчному верлібрі, що його називали в американській літературі «поезією твердження» (Там само, с. 197). Окрім поетів твердження, Б. Рубчак зупиняється на діяльності поетів-філологів і, зокрема, на їхній критичній діяльності. Він зауважує, що молоді критики дуже мало пишуть про вплив російського «центру», а такі розвідки потрібні для формування творчої свободи, адже «поки душа радянського українця не звільниться від паралізуючого погляду кобри — погляду Іншого, доти дух український не буде настільки вільний, щоб зустрітися з російською культурою очі в очі, без почуття вини» (Там само, с. 199).

Стаття Б. Рубчака написана на основі методології, що базується на естетичних вимогах до літератури, і спрямована на формування творчої свободи не тільки поета, а й читача. Літературознавець заперечує соцреалістичну дефініцію читача як пасивного адресата готового повідомлення, реакції якого зумовлені авторськими кодами, і тому контролюються ним, і ратує за читача, який інтелектуально, а головне «психічно підготований активно увійти в поетичний текст», тому буде співтворцем тексту, зможе вільно трансформувати його згідно з власним світоглядом.

Український текст в російських журналах кінця ХХ — початку ХХІ століття свідчить про зростання зацікавлення українськими творами з боку російських видань, особливо сучасною прозою. Перекладачі й видавці намагаються спрямовувати читацьку рецепцію самим добором персоналій та текстів, публікацією супровідних біографічних довідок, літературно-критичних статей та матеріалів, які відображають обговорення проблемних питань. Проте загалом рецепція культурних реалій України і української літератури в окремих російських журналах відрізняється. Найбільше зацікавлення українським літературним і, ширше, культурним процесом спостерігається у 2010-ті рр. в журналах «Новый мир» і «Знамя».

Підрозділ 4.2. *«Польський текст у літературному журналі: культурно-ідеологічні коди крізь призму інтермедіальності in lato sensu»* містить дослідження перекладів польської літератури в українських і російських літературних журналах. Для позначення цілісного сприйняття матеріалів польської тематики застосовано термін «польський текст». Зауважено, що в російській і українській журнальній версії представлено твори переважно сучасних польських авторів. Ознакою новітніх тенденцій є наявність у художніх і публіцистичних творах таких образних структур, які містять інформацію про інші види мистецтва, зокрема живопис, архітектуру, музику, кінематограф, театр тощо. Особливістю журнальної форми є конструювання текстової цілісності з вербальних і візуальних текстів. Простежено, що розширення семантики повідомлень відбувається внаслідок конструювання гетерогенного тексту, поєднання в просторі літературного журналу гомо- й гетерогенних текстів. Доведено, що інтермедіальність у межах журналу може прочитуватися також у широкому сенсі – як створення цілісного поля художнього простору в системі культури, особливості якого виявляються при дешифруванні культурно-ідеологічних кодів.

У **Висновках** узагальнено основні результати дослідження.

Літературний журнал у дисертації трактується як естетичний і культурний феномен; цілісна одиниця літературного процесу; важливий факт літературного життя певного часу; відкритий простір для публікації різножанрових і різностильових творів, взаємозв'язки між якими впливають на генерування змісту журналу як певної структурно-тематичної цілості. Визначено, що практика наукових досліджень літературних журналів показує зосередженість на спеціальних дисциплінарних проблемах (літературознавчих, мистецтвознавчих, культурологічних, соціальних комунікацій тощо), водночас поширення методології міждисциплінарності й трактування поняття «текст» як універсальної категорії відкриває перспективи для вивчення журналу як різнорівневої структури, створеної одиницями різних семіотичних систем. З'ясовано, що нині поширюється наукова рецепція журналу як ансамблю текстів, проте текстів, що належать, переважно, до однієї семіотичної системи. Виняток становлять лінгвістичні дослідження креолізованих журнальних текстів, у яких, проте, не розглядається текстотвірний потенціал опозиції художній дискурс / нехудожній дискурс, основний для літературного журналу.

Осмилення основних напрямків дослідження літературного журналу в міждисциплінарному дискурсі інспірувало вивчення сучасного українського літературного журналу як тексту в усіх його складниках. Відтак запропоновано дефініцію: літературний журнал — це особлива форма, яка уможлиблює публікацію різних за жанром, модусом і стилем творів у спільному дискурсивному просторі для висвітлення розвитку літературного процесу.

Змістові й формальні структури сучасних українських літературних журналів у дисертації досліджено крізь призму інтермедіальності. Інтермедіальність увиразнює естетичний чинник літературного процесу, дає змогу побачити журнал як відкритий текст та літературну форму в контексті багатовекторної культурної проблематики, залучити до його вивчення методологію міждисциплінарності, компаративних і культурологічних студій. Обраний ракурс дослідження зосереджує увагу на діалозі художньої літератури з іншими видами мистецтва і виявляє особливості існування літератури в руслі сучасних загальномистецьких тенденцій. З іншого боку, літературний журнал як різновид засобів масової комунікації актуалізує зв'язок між мистецтвом і медійним / інформаційним середовищем.

Парадигма інтермедіальності є ефективною й складною для вивчення сучасного українського літературного журналу. Ефективною, бо її дискурс, за А. Геймеєм, охоплює мистецькі явища найновішого мистецтва (Г. Оостерлінг) і форми культурної комунікації в добу медій (Ю. Мюллер). Така дуальність є іманентною базовим ознакам літературного журналу як спеціалізованого періодичного видання, що покликане висвітлювати факти літературного і, ширше, мистецького процесу й бути водночас засобом масової інформації. Складною, бо теорія інтермедіальності нині перебуває в процесі формування, і її сутність все ще дискутується, але загальне розуміння сформовано: це відносини між засобами масової інформації, взаємодіями медій та медіакордонами певних текстів, картин, фільмів тощо (І. Раєвські). Окрім того, більшість дослідників визнають особливу роль у цих відносинах реципієнта, «людини в сучасній медіальній дійсності» (А. Геймей).

У концепції інтермедіальності в українській і зарубіжній науці визначено певні етапи. Підготовчий етап (до 1983 р.) характеризується несистемним вживанням понять «інтермедіа», «медіа», «медіум», «медіація», «медіатор» тощо для осмилення обміну чи синтезу в процесі мистецької діяльності, структури чи композиції художнього твору (С. Аверінцев, О. Богомазов, Д. Віконська, О. Ганзен-Леве, Д. Гітінс, С. Коллідж, К. Малевич, А. Ніковський, Я. Полфьоров та ін.). На першому етапі (1983–1996) вводиться термін «інтермедіальність» для розгляду художніх творів, переважно модерністських, що утворені засобами двох і більше семіотичних систем (С. Вислоух, О. Ганзен-Леве, Н. Тишуніна та ін.). Другий етап (1996–2010) позначений визнанням інтермедіальності як нової наукової парадигми (В. Вольф) для дослідження взаємодії літератури з іншими видами мистецтва (В. Вольф, Л. Генералюк, О. Крисовський, І. Раєвські, М. Рубінс, Г. Сидорова та ін.) і розширенням об'єкта дослідження шляхом долучення нехудожніх текстів чи медійного контенту (Р. Ключинський,

Ю. Мюллер, Й. Пех, К. Хмелецький, Є. Шретер та ін.). На третьому етапі (2011 — донині) відбувається активне обговорення теоретико-методологічних проблем інтермедіальності (В. Вольф, О. Ганзен-Леве, А. Геймей, Т. Гундорова, М. Наєнко, В. Просалова, І. Раєвські, В. Силантьєва, Е. Циховська та ін.). Проблематика літературознавчих праць розширюється внаслідок дослідження літературно-музичних (Л. Білоножко, І. Борисова, В. Вольф, А. Геймей, С. Маценка, Я. Юхимук) та літературно-візуальних зв'язків (Н. Білик, Н. Гавдида, Н. Доценко, О. Дубініна, Г. Клочек, Б. Корнелюк, Н. Мочернюк, В. Силантьєва, О. Пуніна, А. Сажина, В. Фесенко, О. Шикиринська).

Дослідження сучасного українського літературного журналу у світлі теорії інтермедіальності забезпечило можливість формування терміносполуки «літературний журнал як інтермедіальний текст», що позначає складний семіотичний багаторівневий конструкт із рівнями художнього й нехудожнього дискурсів, що утворюється внаслідок поєднання вербальних та невербальних (іконічних та ін.) засобів передачі інформації. Поняття «інтермедіальний текст» увиразнює системність інформації, «задану певними культурними кодами» (С. Кримський) і презентує основні типи інтермедіальності — медійні переміщення, медіакомбінації та інтермедіальні посилання (І. Раєвські) — як систему.

Під час вивчення сучасних українських літературних видань відрефлектовано парадигмальні зміни в їхньому функціонуванні, на основі чого створено теоретичну модель сучасного літературного журналу як інтермедіального тексту. Підґрунтям цієї моделі є розуміння літературного журналу як естетичного об'єкта, що виникає внаслідок зусиль колективного автора, і як тексту, що інспірує можливості поєднання художніх і нехудожніх текстів у просторі конкретного журналу – від одного номера до багаторічної колекції. З'ясовано, що важливим складником тексту журналу є розміщення в його просторі візуальних творів художньої і нехудожньої природи. Отож теоретична модель сучасного літературного журналу як інтермедіального тексту — це багаторівневий ієрархічний конструкт з нелінійною послідовністю вербальних і невербальних текстів, які взаємодіють у дискурсивному просторі.

Теоретичну модель літературного журналу конкретизовано за допомогою метафоричних моделей, у процесі визначення яких проаналізовано й систематизовано текстуальні особливості окремих літературних журналів. Основним критерієм для визначення метафоричної моделі вважаємо тип зв'язку між художнім і нехудожнім дискурсом: узгодження, доповнення, конфлікт.

Спосіб визначення моделі ускладнюється динамікою розвитку видання, проте проаналізовані текстові зрізи дають змогу визначитися з певною конфігурацією в обраних темпоральних координатах. Конфліктні зв'язки спостерігаються в журналах, які видавалися до 1991 р. і після («Вітчизна», «Дніпро», «Київ», «Дзвін» та ін.) та, проголошуючи гасло оновлення й перебудови, дотримувалися його здебільшого в нехудожньому дискурсі, а в художньому, зберігаючи коло авторів переважно попередніх років, не були послідовними в реалізації задекларованих прагнень. Таку модель позначено

метафорою «палімпсест», її репрезентантом вважаємо журнал «Вітчизна». У 1993 р. «Вітчизна» збільшує частку нехудожніх матеріалів відповідно до концепції енциклопедичного «журналу для сімейного читання», але якісне співвідношення між матеріалами загалом не змінилося.

Оновлення концепції й дизайну журналів «Дніпро», «Київ», «Дзвін» привело до зміни типу зв'язків між художнім і нехудожнім дискурсами за принципом доповнення. Названі журнали й видання «Всесвіт», «Склянка часу», «Кур'єр Кривбасу» відносимо до моделі «полілог». Цій моделі притаманна стильова неоднорідність, проте з виразною тенденцією до модерності.

На основі узгодження виокремлюємо моделі «лексикон», «літопис» і «колаж», якими позначаємо так звані нові журнали – «Четвер», «Київська Русь», «ШО», «Плерома», «Авжеж» тощо. Для цих моделей характерне активне використання візуального матеріалу, надання йому самостійного інформативного значення. Проте конфігурація узгодження вербального й візуального залежить від концепції видання: концептуальний характер («Четвер», «Плерома»), об'єктивно-літописний («Київська Русь») чи контroversійний («ШО», «Авжеж»).

Локальні прийоми реалізації трансмедіальних і інтермедіальних стратегій у сучасних українських літературних журналах досліджено на матеріалі текстів про мистецтво і митця. Мистецька проблематика проаналізованих творів Р. Іваничука, Г. Костенко, С. Ласкіна, Н. Околітенко, М. Слабошпицького (призначення мистецтва, образ митця і його роль у суспільстві, стосунки митця і влади, талант і посередність тощо) увиразнюється за допомогою семантичних і структурних зв'язків з ансамблем творів журналу, у якому публікується роман про художника. Журнальний контекст повісті Р. Іваничука «Смерть Юди» становить дискусія про автономність / заангажованість мистецтва; роману Н. Околітенко «Рось-Марія» — процес деміфологізації постаті Т. Шевченка; романів С. Ласкіна — полілог темпоральних площин реальної творчості художника, художнього наративу про нього і рецепції мистецьких творів після років забуття. Роман-колаж Г. Костенко «Те, що позбавляє сну» прочитується у світлі естетико-символічної парадигми образу митця й проблеми сучасного стилю письма. Журнальні публікації про Марію Башкирцеву створюють передумови для осмислення її образу в рамці проблеми національної ідентичності, хоча в романі-есе С. Слабошпицького провідною для її зображення є мистецька ідентичність.

Продемонстровано, що особливого значення в інтермедіальному дискурсі літературного журналу набувають саме тексти про мистецтво, оскільки вони створюють естетичну парадигму видання і постають репрезентативними для літературного процесу загалом. Зіставлення видання літературного твору в журнальному і книжковому варіанті надає підстави для семантизації форми публікації, бо журнал створюється на принципах інтеграції, а книжка — автономії. Журнал як цілісний текст, створений колективним автором, якісно відрізняється від книжки, яка переважно має одного автора, «груповою сповідальною формою» (Г.М. Мак-Люен). Отож публікацію твору в літературному журналі вважаємо типом інтермедіальності і трактуємо як різновид інтермедіальних переміщень. Тексти про мистецтво в українському

літературному журналі потрапляють у визначену темпоральну площину, вступають у зв'язки з іншими творами номера, внаслідок чого генеруються нові семантично-структурні смисли, які в інших рамках не висвітлюються.

Важливим структурним елементом журнальної публікації твору про художника або твору художника є публікація візуальних матеріалів, яку відносимо до такого типу інтермедіальних зв'язків, як медіакомбінація. На матеріалі творів різних жанрів М. Нечитайла-Андрієнка та В. Клокова, визначено, що в літературному журналі тип медіакомбінації представлено зв'язками на рівні художнього дискурсу: вербальний текст роману про художника — іконічний текст творів художника, а також на рівні діалогу художнього й нехудожнього дискурсів: фікційний вербальний текст роману про художника — нефікційний вербальний текст мистецтвознавчого чи літературознавчого змісту. Публікація вербальних текстів художника разом з репродукціями його творів образотворчого мистецтва становить різновид зв'язків на рівні художнього дискурсу творів одного автора з різних семіотичних систем. Визначені типи зв'язків створюються зусиллями багатьох суб'єктів, що дає змогу моделювати образ колективного автора журналу.

У процесі аналізу журналів «Арка», «Дніпро», «Всесвіт», «Київ», «Київська Русь», «Кур'єр Кривбасу», «Потяг 76», «Сучасність», «Четвер», «ШО» окреслено такі основні параметри теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу: локальні та темпоральні координати, жанрова парадигма, образи колективного автора й читача. Особливості функціонування локальних та темпоральних координат простежено під час аналізу комплексу образів і проблем — топосу села (повість Г. Штоня «Пастораль» і роман Л. Голоти «Епізодична пам'ять»), топосу міста (оповідання Б. Харчука, М. Черничука, добірки поезій І. Гнатюка), образу покоління (повість В. Дрозда «Музей живого письменника, або Моя довга дорога в ринок» і «Козацький роман» Л. Гончар і Р. Найди), проблеми провінціалізму, образу Іншого (твори С. Мрожека, дорожні нариси) з встановленням семантико-структурних зв'язків з ансамблем текстів відповідних журналів. Визначений образно-проблемний комплекс увиразнює інтерпретацію часопросторових характеристик сучасного літературного журналу як інтермедіального тексту: екзистенційні зміни у світогляді та психології персонажів, динаміка магістральних хронотопів акцентуються за допомогою кодів різних видів мистецтва, публікації текстів різних семіотичних систем і посилення культурологічного дискурсу.

Специфіка жанрових трансформацій у просторі літературного журналу — журнали починають публікувати твори масової літератури (детектив, комікс, пригодницький роман, фантастика) — демонструє вплив сучасного соціокультурного середовища й свідчить про посилення інтермедіального дискурсу, зокрема зв'язків із масовими видовищними формами — кінематографом, телебаченням, відео тощо. Реалізація авторських інтенцій у комунікації літературного журналу з читачами є реакцією на літературні й позалітературні чинники видавничо-творчого процесу й розцінюється як стратегія оновлення й модифікації літературної форми журналу. Визначені параметри

теоретичної моделі сучасного українського літературного журналу увиразнюють інтерпретативний потенціал моделювання для дослідження особливостей сучасного літературного журналу.

Інтермедіальний текст сучасного українського літературного журналу відображає світоглядні зміни буття сучасної людини, що простежується на матеріалі журнальних публікацій, присвячених геокультурним проблемам, діалогу культур різних народів. У дисертації виявлено й систематизовано такі інтермедіальні конструкти в параметрах геокультурної трансгресії, як український текст і польський текст. Досліджено, що центром українського тексту в просторі сучасного літературного журналу є публікації матеріалів про життя і творчість Т. Шевченка і його творів. Для позначення їхньої тематичної і структурної єдності застосовано термін «шевченківський текст». Виявлено, що структуротвірними кодами шевченківського тексту є колоніальні сліди й постколоніальний дискурс.

Доведено, що засоби інтермедіальності є важливим чинником конструювання рецептивних зрізів визначених текстуальних конструктів. Вони збільшують кількість семіотичних каналів передавання інформації, відповідно, адресат отримує можливість зреагувати на природніший для нього канал і культурний код. Окрім того, відбувається розширення семантики повідомлень внаслідок конструювання гетерогенного тексту. Поєднання в просторі літературного журналу гомо- й гетерогенних текстів створює певний ритм наративу, що руйнує автоматизм сприйняття.

Потенціал проблеми сучасного українського літературного журналу як тексту не вичерпується нашим дослідженням. Очевидно, що перспективним є подальше дослідження українського журналу як літературної форми в контексті зарубіжної журналістики. Компаративне вивчення надасть змогу простежити залежність структурно-семантичних особливостей складних текстових конструктів від естетичних, історіософських, соціокультурних та інших кодів національних літератур. Окрім того, важливим є комплексне дослідження рецепції проблеми міжмистецької взаємодії в українській літературній періодиці для формування дискурсу теорії інтермедіальності в українському літературознавстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

Бітківська Г.В. Сучасний літературний журнал : інтермедіальний дискурс : монографія. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 468 с.

Рецензії на монографію: Анісімова Л.В. Інтермедіальність сучасного літературного журналу : рецензія на монографію Галини Бітківської «Сучасний літературний журнал: інтермедіальний дискурс». *«Південний архів» (філологічні науки)*. 2019. Вип. 80. С. 68–70.

Вишницька Ю.В. Лабіринти інтермедіальності. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 6. С. 61–63.

Публікації у фахових наукових виданнях України

1. Бітківська Г.В. Проблеми драматургії на сторінках українських часописів на межі ХХ–ХХІ століття. *Південний архів. Філологічні науки : збірник наукових праць*. Херсон: Вид-во ХДУ, 2011. Вип. ЛІІ. С. 21–25.
2. Бітківська Г.В. Літературна критика в журналі «Кур'єр Кривбасу»: основні жанри, тенденції. *Літературознавчі студії*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. Вип. 35. С. 38–43.
3. Бітківська Г.В. Міські тексти в літературно-художніх виданнях географічної локалізації: компаративний аспект. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. Вип. 38. С. 47–53.
4. Бітківська Г.В. Поетика п'єси Г.М. Енценсбергера «Геть Гете!»: до питання впливу масмедіа на літературні жанри. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. Вип. 30. С. 31–34.
5. Бітківська Г.В. Інтермедіальні стратегії сучасного українського літературного журналу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки»*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. Випуск 4.11(90). С. 16–20.
6. Бітківська Г.В. Інтермедіальність сучасного українського літературного журналу: до постановки проблеми. *Літературознавчі студії*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, Вид. дім Дмитра Бураго, 2013. Вип. 37. Ч. 1. С. 42–49.
7. Бітківська Г.В. Візуальний образ у сучасному літературному журналі. *Літературознавчі студії*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, Вид. дім Дмитра Бураго, 2013. Вип. 39. Ч. 1. С. 95–103.
8. Бітківська Г.В. «Роман про художника» в сучасному літературному журналі: інтермедіальні зв'язки. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Серія «Філологія»*. Харків : Вид-во ХДУ імені В.Н. Каразіна, 2013. Вип. 69. С. 115–119.
9. Бітківська Г.В. Міжкультурний діалог у журнальному контексті: інтермедіальні зв'язки. *Літературознавчі студії*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, Вид. дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 40. Частина 1. С. 65–74.
10. Бітківська Г.В. «Шевченківський текст» у літературному журналі: до проблеми інтермедіальності. *Літературознавчі студії*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, Вид. дім Дмитра Бураго 2014. Вип. 42. Частина 1. С. 105–114.
11. Бітківська Г.В. Інтермедіальний дискурс повісті Р. Іваничука «Смерть Юди». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. №4. С. 68–71.
12. Бітківська Г.В. Інтермедіальність як засіб моделювання часопростору в сучасному літературному журналі *Літературознавчі студії*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, Вид. дім Дмитра Бураго, 2015. Вип. 43. Частина 1. С. 37–45.

13. Бітківська Г.В. Сучасний літературний журнал у науковому та літературно-критичному дискурсі. *Літературний процес : методологія, імена, тенденції : зб. наук. праць (філол. науки)*. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2015. №6. С. 159–163.

14. Бітківська Г.В. Інтерпретація образу Іншого в дорожньому нарисі літературного журналу. *Синопис : Електронне фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка, Гуманітарний інститут*. №4 (12). 2015. [Електронний ресурс]. URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/-synopsis/issue/view/15>.

15. Бітківська Г.В. Модернізація «шевченківського тексту» в літературних журналах 2000-х років. *Шевченкознавчі студії*. 2016. Вип. 19. С. 200–207.

16. Бітківська Г. Гра в жанровій моделі літературного журналу: до постановки проблеми. *Синопис : Електронне фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка, Гуманітарний інститут*. 2016. № 1(13). URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/-issue/view/16>.

17. Бітківська Г.В. «Український текст» російських літературних журналів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. Вип. 62. С. 44–46.

18. Бітківська Г.В. Українська література в журналі «*Literatura na świecie*»: контекст та інтерпретація. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2016. Вип. 31. С. 195–201.

19. Бітківська Г.В. Читач у комунікативному дискурсі сучасного літературного журналу. *Літературний процес : методологія, імена, тенденції*. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. № 10. С. 17–22.

20. Бітківська Г. Художня рецепція образу покоління в журнальному наративі. *Текст. Контекст. Інтертекст (філологічні науки)*. 2018. №2(4). URL: [http://text-intertext.in.ua/n02\(04\)2018/bitkivska_halyna_04_2018.pdf](http://text-intertext.in.ua/n02(04)2018/bitkivska_halyna_04_2018.pdf).

Статті в іноземних наукових виданнях

21. Бітківська Г.В. Інтермедіальний дискурс роману Єжи Єнджеєвича «Українські ночі, або родовід генія». *Рідна мова : освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі*. 2014. № 21. С. 35–41.

22. Биткивская Г.В. Образ Другого в современном литературном журнале. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*. 2015. Вып. 9–2. С. 16–18.

23. Бітківська Г.В. Ідеологічний дискурс сучасного літературного і культурологічного журналу. *Inskrypcje. Półrocznik. Czasopismo poświęcone literaturze i kulturze*. 2016. Z. 1(6). S. 61–72.

24. Бітківська Г.В. Топос дерева в сучасній українській прозі: від пасторальних до есхатологічних мотивів. *Inskrypcje. Półrocznik. Czasopismo naukowe poświęcone literaturze i kulturze*. R. VI. 2018. Z. 2 (11). С. 95–105.

Наукові праці апробаційного характеру

25. Бітківська Г.В. Інтермедіальний дискурс повісті Григорія Штона «Пастораль». *Zbiór raportów naukowych. Literatura i kulturoznawstwo. Osiągnięć, projektyhipotezę. (29.12.2014 – 30.12.2014)*. Warszawa : Wydawca: Sp. zo.o. «Diamondtradingtour», 2014. S. 7–10.

26. Бітківська Г.В. Міжтекстова взаємодія в літературному журналі (на матеріалі роману Ельфріди Єлінек «Піаністка»). *Сучасна германістика : мова в контексті культури : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (21–22 травня 2015 р.) : збірник тез*. Бердянськ : видавець Ткачук О.В., 2015. С. 19–23.

27. Бітківська Г.В. Художній образ Тараса Шевченка в літературних часописах. *Біографія як текст : матеріали XI Міжнародної поетикологічної конференції (16–17 жовтня 2014 р.)*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. С. 45–46.

28. Бітківська Г.В. Жанри масової літератури в сучасних літературних журналах. *Масова література : проблеми інтерпретації, змісту та форми : м-ли міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 16–17 жовтня 2015 р.)*. Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2015. С. 246–248.

29. Биткивская Г.В. Интермедіальная поэтика «романа о художнике» (на материале произведения Семена Ласкина). *Павермановские чтения. Литература. Музыка. Театр : сборник науч. трудов. Под ред. О.Н. Турьшиевой*. Екатеринбург : Институт гуманитарных наук и искусств, Уральский федеративный университет имени первого президента России Б.Н.Ельцина; Издательский Дом «Ажур», 2014. Вып. 2. С. 116–123.

30. Биткивская Г.В. Интермедіальний образ художника в літературному журналі. *Zbiór raportów naukowych. „Literatura i kulturoznawstwo. Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka (30.03.2015 – 31.03.2015)*. Warszawa : Wydawca: Sp. zo.o. «Diamondtradingtour», 2015. S. 16–21.

31. Бітківська Г.В. Білоруська література в журналі «Всесвіт»: контекст та інтерпретація. *Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства : матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі да 120-годдзя з дня нараджэння Кандрата Крапівы (Мінск, 3–4 сакавіка 2016 г.)*. Цэнтр даследаванняў бел. культуры, мовы і літ. Нац. акадэміі навук Беларусі. Мінск : Права і эканоміка, 2016. С. 136–138.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

32. Бітківська Г.В. Інтермедіальний дискурс журналу «Вітчизна» (1987–1992). *Український інформаційний простір : науковий журнал Інституту журналістики і міжнародних відносин КНУКіМ*. Київ, 2014. Число 3. С. 10–16.

33. Бітківська Г.В. «Польський текст» сучасних літературних журналів у інтермедіальному аспекті. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2015. Вип. 27. С. 265–271.

34. Бітківська Г.В. Комунікативні стратегії сучасного літературного журналу: інтермедіальний аспект. *Синопсис: Електронне наукове видання Київського університету імені Бориса Грінченка, Гуманітарний інститут*. № 3. 2015. URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/-synopsis/issue/view/14>.

35. Бітківська Г. У пошуках поетичного діалогу... [Jak podanie ręki: polsko-ukraińska antologia współczesnej poezji / Як рукостискання: польсько-українська антологія сучасної поезії / упоряд. Д. Бартош, О. Гордон. – Познань: Libra, 2015. 226 с. *Manuscript: Класична спадщина і сучасний літературний процес*. 2016. № 3. С. 26–30. URL: http://if.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/gi/nauka.gi/-manuscript/manuscript3_1.pdf.

36. Бітківська Г.В. До проблеми поєднання вербального та візуального в шевченківському тексті в літературних журналах. *Manuscript: Класична спадщина і сучасний літературний процес*. 2016. № 2. С. 26–30. URL: <http://if.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/gi/nauka.gi/manuscript/-manuscript2.pdf>.

37. Бітківська Г.В. Ірен Роздобудько. *Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст. : навч. посіб. : у 3 т.; за ред. В.І.Кузьменка*. Т. 3. Київ : ВЦ «Академія», 2017. С. 336–349.

38. Бітківська Г. Мистецька ідентичність і самоідентичність митця в романах Ірен Роздобудько «Гудзик» і «Гудзик–2». *Проблема ідентичностей у сучасній українській літературі: виміри «Коронації слова»: колективна монографія*. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2018. С. 168–180.

АНОТАЦІЇ

Бітківська Г.В. Сучасний український літературний журнал як інтермедіальний текст. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальностей 10.01.01 — українська література і 10.01.06 — теорія літератури. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2020.

У дисертації вперше в українському літературознавстві здійснено комплексний аналіз сучасного українського літературного журналу крізь призму інтермедіальності; створено й обґрунтовано теоретичну модель сучасного українського літературного журналу як інтермедіального тексту та запропоновано її конкретизацію через типологію метафоричних моделей; введено в літературознавчий дискурс поняття «інтермедіальний текст»; відрефлектовано літературний журнал як особливу форму, яка уможливорює публікацію різних за жанром, модусом і стилем творів у спільному дискурсивному просторі для висвітлення розвитку літературного процесу.

Ключові слова: українська література, теорія літератури, міждисциплінарність, інтермедіальність, теорія інтермедіальності, літературний журнал, інтермедіальний текст, теоретична модель, геокультурні трансгресії, український текст, польський текст.

Биткивская Г.В. Современный украинский литературный журнал как интермедиаальный текст. — На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальностям 10.01.01 — украинская литература и 10.01.06 — теория литературы. Киевский университет имени Бориса Гринченко. Киев, 2020.

В диссертации впервые в украинском литературоведении комплексно исследован современный украинский литературный журнал в аспекте интермедиаальности; создана и обоснована теоретическая модель современного украинского литературного журнала как интермедиаального текста; предложена конкретизация теоретической модели через типологию метафорических моделей; введено в литературоведческий дискурс понятие «интермедиаальный текст»; очерчена специфика литературного журнала как особой формы, позволяющей публикацию различных по жанру, модусу и стилю произведений в общем дискурсивном пространстве для освещения развития литературного процесса.

Ключевые слова: украинская литература, теория литературы, междисциплинарность, интермедиаальность, теория интермедиаальности, литературный журнал, интермедиаальный текст, теоретическая модель, геокультурные трансгрессии, украинский текст, польский текст.

Bitkivska H.V. Contemporary Ukrainian literary magazine as an intermedial text. — Manuscript.

Thesis for a Doctoral degree in Philology: Research specialties 10.01.01 — Ukrainian literature, and 10.01.06 — literary theory. Borys Grinchenko Kyiv University. Kyiv, 2020.

For the first time in Ukrainian literary studies, a comprehensive analysis of Ukrainian contemporary literary magazine as an intermedial text, the phenomenon of which is determined by the correlation between fictional (verbal and non-verbal, particularly iconic) and non-fictional (literary-critical, journalistic, art-critical etc.) discourses was conducted. Furthermore, a theoretical model of Ukrainian contemporary literary magazine as an intermedial text was formed and substantiated, its specification, using the typology of metaphorical models, was proposed.

The thesis includes four chapters: “Theoretical and methodological basis of the research of Ukrainian literary magazine as an intermedial text”, “Modeling of literary magazine as an intermedial text: theory and practice”, “The parameters of the theoretical model of Ukrainian contemporary literary magazine: performance features”, and “Geocultural transgressions of intermediality: texts and codes”.

The first chapter is dedicated to the selection and validation of the methodological basis for scientific research. Implementation of the intermedial theory as a methodology for research of Ukrainian contemporary literary magazine laid the foundations for its investigation as a multi-level structure with an interaction of units from different semiotic systems. The concept of “intermedial text”, characterized as a complex semiotic multi-level construction with levels of fictional and non-fictional discourses, that is emerging after integration of verbal and non-verbal (iconic and other) media, is used to indicate the phenomenon of the contemporary literary magazine.

In the second chapter of the thesis, the literary magazine is reviewed as a textual construct with its proper form and content. Also, the theoretical model of Ukrainian contemporary literary magazine as an intermedial text, which is a multi-level hierarchic structure with a nonlinear order of verbal and visual texts interacting in a discursive space, was created and substantiated. Magazine as a text is the object of the discursive space, the collective author (author of a text, editor, artist, template designer) and the reader are the subjects. The suggested theoretical model is specified with the help of the identification of structural levels and configurations of metaphorical models – palimpsest, polylogue, lexicon, chronicle, and collage.

In the third chapter of the thesis, the basic parameters of the theoretical model of Ukrainian contemporary literary magazine are determined, and their functional features are studied, in particular – temporal and spatial dimensions of the literary magazine were outlined, observations of the genre paradigm were systematized, particular characteristics of author and reader were revealed.

Geocultural transgressions of intermediality in the contemporary literary magazine are represented in the fourth chapter of the thesis. It was demonstrated that the means of intermediality are crucial factors for the construction of the receptive cross-sections of cultural dialogue. The means of intermediality increase the quantity of the semiotic media, thus, the recipient gets an opportunity to respond to more natural channel and cultural code. It was observed that the extension of the message semantics occurs after the construction of the heterogenic text and the connection inside the space of the literary magazine of homo- and heterogenic texts.

The practical value of the thesis lies in the opportunity to use the research materials for teaching of basic educational courses on literary theory and history, comparative literature studies, textual studies, history of modern journalism, and for the particular courses and seminars on intermedial issues, contemporary literary process, for scientific researches of different types, for creation of textbooks and guides for high and middle school.

Key words: Ukrainian literature, literary theory, interdisciplinarity, intermediality, intermedial theory, literary magazine, intermedial text, theoretical model, geocultural transgressions, Ukrainian text, Polish text.